

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Obraz studené války v současné britské literatuře

*The Reflection of the Cold War in British
Fiction*

Vypracovala: Kristýna Mykytyn
Vedoucí práce: PhDr. Alice Sukdolová, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 10. 7. 2020

.....

Kristýna Mykytyn

Poděkování

Tímto způsobem bych ráda poděkovala PhDr. Alici Sukdolové, Ph.D. za velmi cenné a odborné rady, které mi poskytla při psaní této bakalářské práce. Dále bych paní doktorce chtěla poděkovat především za její trpělivost, ochotu a čas, který věnovala mé práci.

Anotace

Práce se pokusí definovat obraz studené války ve Spojeném království a v USA na pozadí historické skutečnosti, která se stala základem dvou románů současných britských autorů (Ian McEwan, Ken Follett). Práce nejprve nastíní společenskou, politickou a případně kulturní situaci v počátcích období studené války, vymezí časové období, do něhož jsou oba romány zasazeny, a soustředí se na reálný obraz událostí, které oba romány tematicky zachycují. Jádrem práce bude interpretační analýza románu Iana McEwana *Nevinný* (1990) a analýza románu Kena Folletta *Code to Zero* (2000). Cílem zkoumání je porovnání historické skutečnosti s fiktivním příběhem obou děl v perspektivě žánru britského špionážního románu v kontextu vesmírných závodů v USA a britské špionáže v Berlíně na počátku studené války.

Abstract

The thesis aims to reflect on the Cold War from the point of view of the United Kingdom and the United States of America, paying attention to events that led to the creation of the two analysed novels by contemporary British authors (Ian McEwan, Ken Follett). The sociocultural and political settings at the beginning of the Cold War are outlined as well as the time frame in which the novels take place, and the events depicted in both novels are examined objectively. The thesis presents the results of the interpretation and analysis of Ian McEwan's *The Innocent* (1990) and Ken Follett's *Code to Zero* (2000) with a focus on comparing objective historical observations with the novel storylines in the context of British espionage novels revolving around the Space Race in the USA and British operations in Berlin at the start of the Cold War.

Obsah

0	Úvod.....	1
1	Studená válka	2
1.1	Británie ve studené válce.....	3
1.2	Britsko-americké vztahy	4
1.3	Vesmírné závody	5
2	Role literatury v období studené války	7
2.1	Termín 'the cold war'	9
2.2	Role jazyka	10
3	Spy Fiction	14
3.1	Historie	14
3.2	Charakteristika	15
3.3	Významní britští autoři špionážních románů	16
3.3.1	John le Carré	16
3.3.2	Ian Fleming	17
3.3.3	Len Deighton.....	19
3.3.4	Graham Greene	19
3.4	Významní američtí autoři špionážních románů	20
4	Ken Follett.....	22
4.1	Biografie.....	22
4.2	Metodologie	23
5	Ian McEwan.....	26
5.1	Biografie.....	26
5.2	Metodologie	28
6	Román <i>The Innocent</i> a <i>Code to Zero</i>	30
6.1	Analýza románu <i>The Innocent</i>	30
6.1.1	Vztah autora k dílu.....	31
6.1.2	Obsah	31
6.1.3	O románu.....	32
6.1.4	Britsko-americké vztahy a význam rétoriky	33
6.1.5	Vztahy se Sověty.....	37
6.1.6	Postavy.....	39
6.1.7	Symboly	41
6.2	Analýza románu <i>Code to Zero</i>	42

6.2.1	Obsah	44
6.2.2	Struktura.....	44
6.2.3	Postavy.....	46
6.2.4	Historický odkaz	49
6.2.5	Faktografické chyby.....	51
7	Závěr	52
8	Bibliografie	54
8.1	Primární zdroje	54
8.2	Sekundární zdroje.....	54
8.3	Internetové zdroje.....	55

0 Úvod

Historie má tendenci být psána z vlastního kontextu a z pohledu vítězů. Jinak tomu nebylo ani v případě studené války. USA se Sovětským svazem se zobrazovaly jako hrdinové, přičemž druhá strana byla prezentována jako padouch, kterého je nutné porazit. Román *Code to Zero* a *The Innocent* však čtenáři přináší zcela nový pohled na tuto problematiku a snaží se mu poskytnout nový náhled na roli jednotlivých účastníků v tomto sporu a vztahy mezi nimi. Oba autoři přinášejí velmi realistický pohled do období studené války a zveřejňují informace o tajných operacích, které v tomto období probíhaly, a které jsou dodnes mnohým lidem neznámé. Možnost zanalyzovat a zprostředkovat náhled na problematiku studené války v perspektivě britské špionážní fikce se pro mě stala motivací k vypracování této bakalářské práce.

I když Velká Británie nebyla jedním z hlavních autorů tohoto sporu, zareagovala na něj britská literární společnost v poměrně velké míře. Studená válka je obdobím bohatým zejména pro špionážní žánr. To je také důvod, proč se mnozí autoři, kteří se do té doby špionáží nezabývali, se začínají tomuto žánru věnovat. Výjimkami nejsou ani Ken Follett a Ian McEwan, kteří sice nejsou typickými autory tohoto žánru, ale přesto několik jejich děl je tomuto žánru věnováno. Z tohoto důvodu bylo pro mě velmi příhodné zaměřit se na představení této problematiky a žánru těmito autory a použít jejich díla k analýze v této bakalářské práci.

Práce je strukturována do šesti hlavních kapitol, z nichž prvních pět kapitol tvoří teoretickou část. První kapitola je zaměřena na historický kontext, do kterého jsou díla zasazena. Druhá kapitola se věnuje roli literatury v tomto období, a také otázce, jak na novou historickou etapu zareagovali nejen britští, ale i například sovětské autoři. Romány *Code to Zero* a *The Innocent* jsou špionážními romány, a proto je třetí kapitola věnována historii a vývoji tohoto žánru. Zároveň jsou v této kapitole představeni další významní britští autoři tohoto žánru, kteří svou tvorbou ovlivnili oba výše zmiňované autory. Kenu Follettovi a Ianu McEwanovi jsou vzápětí věnovány dvě samostatné kapitoly, jejichž cílem je seznámení čtenáře s biografii, postupem při psaní a také se zajímavostmi z jejich života. Praktická část této bakalářské práce je zaměřena na analýzu výše uvedených románů v perspektivě britské špionážní fikce a období vesmírných závodů v USA a britské špionáže v Berlíně.

1 Studená válka

Jako studenou válku označujeme období, které začíná krátce po skončení druhé světové války, která byla v Evropě ukončena 8. 5. 1945 po bezpodmínečné kapitulaci Německa. K naprostému ukončení však došlo až 2. 9. 1945, kdy krátce po svržení amerických atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki kapitulovalo i Japonsko, a tím došlo ke konci druhé světové války i na posledním bojišti v Tichomoří.¹

Skutečnost, že SSSR a USA spolu úspěšně spolupracovaly s cílem porazit Osu² ještě nutně neznamenala, že tyto dva rozdílné státy budou spolu vycházet i v poválečném světě. Obě tyto mocnosti stavěly na zásadně jiných principech. Na jedné straně demokratický kapitalismus v USA, na druhé straně totalitní socialismus v Sovětském svazu. Již na začátku roku 1945 bylo zřejmé, že USA a SSSR budou po válce dominovat jako supervelmoci a zároveň, že jejich pohled na uspořádání poválečného světa bude konfliktní zejména ve dvou otázkách, a to budoucnosti Německa a východní Evropy. Z tohoto důvodu bylo patrné, že tyto dva státy nebudou pokračovat v předchozí spolupráci a během několika následujících let se svět rozdělil na dvě části, a to západní blok, kde se hlavní mocností staly Spojené státy americké, a východní blok, kde se dominující mocností stal Sovětský svaz.

Důležité je podotknout, že studená válka nebyla jen jedna válka, ale série akcí v průběhu několika let. Velmi často je tento spor vnímán jako čistě americko-sovětský konflikt, a i když tyto dvě mocnosti byly hlavními aktéry, tak velkou roli v tomto sporu hrála i například Velká Británie. Tato mylná představa byla dle Hammonda (2013) rozšířena americkými ortodoxními dějepisy.³ Stanovit začátek studené války je stále předmětem sporů mnohých historiků. Jedni považují za začátek už Jaltskou konferenci v roce 1945, druzí Churchillův projev ve Fultonu roku 1946 a další vyhlášení Trumanovy doktríny roku 1947.⁴

V roce 1947 Velká Británie prohlásila, že už nadále není schopna poskytovat ekonomickou a vojenskou pomoc zemím ve Středomoří, a to zejména Řecku a Turecku. Na toto prohlášení reagoval americký prezident Harry S. Truman, který ve své řeči před kongresem

¹ Chapman, R. *Culture Wars*. New York: M.E. Sharpe, Inc., 2010, str. 100.

² V angličtině Axis powers neboli Fašistická Osa, zkráceně pouze Osa bylo vojensko-politické spojení Německa, Itálie a později Japonska. V roce 1940 byl následně podepsán tzv. Tripartite Pact, která měla zajistit zejména vojenské spojení mezi těmito státy, a později se připojily i státy jako Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko a Jugoslávie.

³ Hammond, A. *British Fiction and the Cold War*. London: Palgrave Macmillan, 2013, str. 1-2.

⁴ http://studena.valka.cz/zacatek_a_konec_studene_valky.htm

požádal o podporu Řecka a Turecka v boji s komunisty a o pár měsíců později mu bylo vyhověno. USA věděla, že ekonomicky silná, ozbrojená a integrovaná Evropa je zásadní pro prevenci expanze komunismu. Proto byl v roce 1948 rozpracován Marshallův plán, který poskytl západní Evropě obrovskou finanční podporu. Zapojit se do tohoto plánu SSSR samozřejmě odmítla a Stalin považoval za daleko jistější spoléhat se na vlastní zdroje, a to zejména na reparační nároky na sovětskou okupační zónu v Německu. Problémem bylo, že USA se rozhodla do Marshallova plánu zahrnout i Západní Německo a poskytnout ji finanční podporu. To způsobilo, že sovětská část Německa se ještě více uzavírala před tou západní, a právě v tomto roce byly rozpracovány projekty na sestrojení opravdové železné opony mezi východem a západem.⁵

Toto napětí způsobilo, že Sovětský svaz se v roce 1948 rozhodl vyhlásit berlínskou blokádu, která měla docílit vyhladovění západního sektoru a vyhnat USA, UK a Francii nadobro. Místo toho však spojenci spustili misi Berlin Airlift a začali zásobovat svůj sektor ze vzduchu. Sovětský svaz byl tudíž nucen následující rok blokádu odvolat. Rostoucí napětí však vyvrcholilo v roce 1961, kdy byla postavena Berlínská zeď, která je dodnes jedním z nejvýraznějších symbolů studené války. Před postavením zdi se mohli lidé volně pohybovat mezi těmito sektory, což po stavbě zdi již nebylo nadále možné. Jejím hlavním účelem bylo zabránění emigrace z východního bloku do západního a překročit hranice člověk směl pouze za speciálních okolností. Mnoho lidí bylo zabito při pokusu uniknout na západ.⁶⁷

Studená válka byla dlouhým a vyčerpávajícím konfliktem mezi velmi silnými hráči, a proto jediný způsob, jak mohla tato válka skončit byl, že jeden z těchto hráčů by se rozpadl. To se stalo roku 1991, kdy došlo k rozpadu SSSR a tento milník je považován za konec studené války.⁸

1.1 Británie ve studené válce

Mnohým je role Velké Británie v době studené války stále nejasná. Důvodem je, že nepatří mezi dva nejvýraznější aktéry, ale zaujala spíše vedlejší roli. Velká Británie však přispěla ve dvou oblastech, a to ve výzkumu atomové energie a v poskytování špiónů. V roce 1939 světová komunita vědců zjistila, že němečtí fyzici odhalili tajemství štěpení uranu. Strach, že by nacisté

⁵ Hýbnerová, S. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2003, str. 34-35.

⁶ <https://www.history.com/topics/cold-war/berlin-wall>

⁷ http://www.totalita.cz/vysvetlivky/berlin_zed.php

⁸ http://studena.valka.cz/zacatek_a_konec_studene_valky.htm

byli schopni vyrobit velmi mocnou zbraň způsobil, že Albert Einstein, který uprchl do Ameriky, napsal dopis prezidentu Rooseveltovi, ve kterém naléhal na vytvoření atomového výzkumného projektu. I když Roosevelt neviděl nutnost ani přínos tohoto projektu, domluvili se, že projekt bude spuštěn a k jeho zahájení došlo na konci roku 1941 pod krycím jménem Manhattan Project. Tento projekt byl však inspirovaný britským projektem, který vytvořili Otto Frisch a Rudolf Peierls už v roce 1940, a kteří byli později do tohoto programu zapojeni.⁹

Velká Británie se proslavila zejména velkým množstvím špiónů operujících v období studené války. Spojené království však neprodukovalo pouze špióny spolupracující s CIA, ale i dvojité špióny pracující pro sovětskou KGB. Velmi známou se stala například tzv. The Cambridge Five. Členové byli rekrutováni v průběhu svého studia na Cambridžské univerzitě, odtud vychází i jejich název. Tito špióni byli aktivní zejména v době druhé světové války a v rané fázi studené války. K této skupině patří i jeden z nejúspěšnějších a nejznámějších špiónů Kim Philby, který byl později dokonce vyobrazen na sovětské poštovní známce. Philby začal v roce 1940 pracovat pro britskou MI6 v anti-sovětské sekci a vedl tajné operace proti SSSR. Později se dokonce stal ředitelem britské tajné služby v Americe. Poté co jeho kolega Maclean uprchl do Sovětského svazu, padlo podezření i na Philbyho a musel tak ze své funkce rezignovat. Philby byl mimo jiné nadřízeným a přítelem Grahama Greena. Britská literatura byla ovlivněna tímto špiónážním prostředím. Jedním z důvodů bylo, že autoři špiónážní fikce byli často sami špióny a literatuře se začali věnovat až později. Mezi tyto autory patří i dnes velmi významný autor tohoto žánru John le Carré.¹⁰ Díky špiónům získal Sovětský svaz informace o projektu atomové bomby 'Fat Man', která byla svržena na Nagasaki roku 1945. Na základě této informace se sovětským vědcům podařilo sestrojít první atomovou bombu RDS-1, známou pod svým krycím jménem Joe-1.¹¹

1.2 Britsko-americké vztahy

Po druhé světové válce bylo Británii jasné, že je velmi vyčerpaná a v případě, že by se ze studené války stal 'horký konflikt', potřebovala by silného spojence. S USA sdílela stejnou ideologii, zájmy i kulturu, a proto s ní zůstala ve spolupráci. Uspořádání poválečného světa bylo v Rooseveltových očích založeno na třech principech. Jedním z těchto principů byla potřeba zachovat spojenectví s Británií, a to zejména kvůli tomu, že USA předpokládala, že si

⁹ <https://www.ushistory.org/us/51f.asp>

¹⁰ http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/spies_cambridge.shtml

¹¹ <http://nuclearweaponarchive.org/Russia/Sovwpnprog.html>

Spojené království udrží své velmocenské postavení a zájmy zejména ve východním Středomoří, Asii a na Středním východě. Jejich spojenectví mělo za cíl omezovat komunismus a tato strategie je známá jako 'containment'. Zároveň toto spojenectví přispělo k založení světové organizace NATO, jejímž cílem byla především kolektivní ochrana členských zemí, a to zejména před Sovětským svazem.¹²¹³

Důležitost Británie se však postupně snižovala, protože po druhé světové válce začala ztrácet své mocenské postavení ve světě, nicméně spolupráce mezi těmito dvěma stranami zůstala i nadále velmi důležitou. Britské armádní jednotky se připojily k americkým a bojovaly po boku svých amerických kolegů v korejské válce (1950-53), vietnamské válce (1955-75) a nejvíc jejich vztah posílila Suezská krize v roce 1956, po které Sovětský svaz zvýšil svou sféru vlivu na Blízkém východě. O tom svědčí i to, že rok po vypuštění sovětského Sputniku byla v roce 1958 podepsána tzv. Mutual Defense Agreement, která zajišťovala spolupráci mezi UK a USA. Tato dohoda umožňovala předávání nukleárního materiálu, technologií a informací mezi těmito dvěma státy. Avšak Británie nebyla zcela rovným spojencem pro USA, a proto se na ní stala velmi brzy závislá. Z toho těžil například Project E, který byl společným projektem USA a UK, avšak nukleární zbraně, které z tohoto projektu vzešly, byly dodávány zejména do britské RAF. Tento vztah vzájemné spolupráce mezi UK a USA je známý jako 'special relationship'. Po ukončení studené války historik John Dickie řekl, že vztah mezi USA a UK „*is Special No More*“, protože po odchodu jejich společného nepřitele nebylo nutné v této politice vzájemné spolupráce pokračovat.¹⁴

1.3 Vesmírné závody

Vesmír byl pro USA velmi významným prostorem, protože ji měl poskytnout pole pro objevování a posouvání hranic. To mimo jiné vychází i z americké historie objevování a bádání, a proto se dá říci, že obsadit vesmír bylo pro USA otázkou cti. Když však sovětská střela R-7 vypustila v roce 1957 první umělou vesmírnou družici Sputnik 1 na oběžnou dráhu Země, byla USA velmi zaskočena a stalo se důležitým nenechat Sověty získat ještě větší úspěch. Proto v roce 1958 vypustila na oběžnou dráhu vlastní družici Explorer I, sestrojenou

¹² <https://uk.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/>

¹³ Hýbnerová, S. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2003, str. 29.

¹⁴ Ashton, J., Nigel. *Anglo-American Relations from World War to Cold War*. Journal of Contemporary History, vol. 39, no. 1, 2004, str. 117-120.

týmem Wernhera von Brauna¹⁵, a tím odstartoval vesmírný závod mezi USA a SSSR. Téhož roku podepsal prezident Eisenhower *National Aeronautics and Space Act*, jejímž výsledkem byl vznik amerického kosmického programu NASA. Jeho úkolem bylo zkoumání vesmíru a jeho vojenského potenciálu. Sověti však byli opět o krok napřed, když roku 1961 vypustili prvního člověka do vesmíru. Jurij Alexejevič Gagarin (1934-1968) odstartoval v lodi Vostok 1, obletěl Zemi a po 108 minutách se vrátil. John F. Kennedy se okamžitě nechal slyšet, že do konce 70. let přistane první Američan na Měsíci. Tento slib splnil a v roce 1969, v rámci mise Apollo 11 přistál Neil Armstrong (1930-2012) na Měsíci. Součástí posádky byli další dva astronauti, a to Michael Collins (1930) a Buzz Aldrin (1930). Tento úspěch zajistil vítězství USA ve vesmírném závodě se SSSR a byl vnímán velmi hrdinsky. V pozdní fázi studené války došlo ke vzniku společné Apollo-Soyuz misi (1975), kdy velitelé obou posádek si potřásli rukou ve vesmíru. Tento akt se stal symbolem postupně se uvolňujících vztahů mezi USA a SSSR.¹⁶¹⁷

¹⁵ Je nutné podotknout, že spousta vědců, kteří se podíleli na vývoji atomových bomb nebo vesmírných družic a raket pocházeli z Německa. Během války a po válce mnoho vzdělaných lidí z Německa imigrovalo, a tím západ získal skvělé vědce. O tomto faktu se mimo jiné zmiňuje i Ken Follett ve svém románu *Code to Zero* (2000).

¹⁶ <https://www.history.com/topics/cold-war/space-race>

¹⁷ https://www.nasa.gov/mission_pages/apollo-soyuz/astp_mission.html

2 Role literatury v období studené války

V různém období lidské historie se role literatury ve společnosti mění. Například fikce¹⁸ je velmi často označována jako 'únik od reality'. Avšak s tímto tvrzením někteří autoři tohoto žánru nesouhlasí. Mezi ně patří i Ken Follett, který vysvětluje, že sám v dětství četl mnoho fiktivní literatury, a přitom od ničeho neutíkal. Follett označuje fikci jako 'syntetické drama' a tvrdí, že lidé vytvářejí drama ve svém životě i tehdy, kdy není v jejich životě přítomné. Jako příklad uvádí gambling nebo sledování sportu, všechny tyto zážitky přinášejí právě drama do lidských životů a vyvolávají velmi silnou emocionální reakci, o kterou se autoři literatury pokoušejí. Právě fikce poskytuje autorovi prostředky k vytvoření umělého prostředí, ve kterém čtenář může prožít různé dramatické okamžiky, aniž by je musel prožívat v reálném životě. V tom vidí Ken Follett velkou sílu literatury, která umožňuje dotknout se čtenářových emocí.¹⁹

Zdálo by se tedy logické označit roli literatury v období studené války jako 'únik od reality', nicméně i v tomto případě je skutečnost o něco složitější. Poválečná literatura se věnovala především dvěma tématům, a to Holocaustu a bombovému útoku na Hirošimu a Nagasaki. Literatura pojednávající o Holocaustu je spíše encyklopedií vzpomínek přeživších a chronologií nelidskostí učiněných v tomto období, které čtenáři předávají zprávu, že důležité je nezapomenout. Útok na Hirošimu a Nagasaki se stal podnětem pro autory, kteří chtěli varovat před zvěrstvy, která mohou být spáchána v budoucnosti po celém světě, protože státy disponují velmi mocnými zbraněmi, jejichž existence nemusí být obyčejným lidem známa. Na rozdíl od bombového útoku, Holocaust nebyl událostí, která by se stala ze dne na den, a proto realita bombového útoku způsobuje problém, protože je to událost, kterou na vlastní kůži zažije velmi malé množství lidí. Právě tato nepředvídatelnost útoku slouží jako podklad pro apokalyptické scénáře, kdy hlavním cílem je rozšířit povědomí o tomto nebezpečí a varovat před ním. Maus (2011) vysvětluje, že z tohoto důvodu se literatura studené války ve své počáteční fázi zabývala především historickými a politickými událostmi nebo následky těchto událostí, což je nejvíce patrné v utopických a antiutopických literárních dílech. Na začátku 60. let se pak do popředí dostává žánr, který Maus (2011) označuje jako 'subversive satire'. Tento

¹⁸ Termín pochází z latinského slova *fictiō* – tvoření, formování. Tento literární žánr je založen na představitelnosti autora, který představuje fiktivní postavy, události či místa. Většinou tento žánr není založen na historických faktech či skutečných událostech, nicméně některá díla tohoto žánru jsou skutečnými událostmi inspirována. Lze sem zařadit zejména romány, povídky a novely. <https://www.britannica.com/art/fiction-literature>

¹⁹ Lacqua, F. [Bloomberg Television]. (2011, Květen 9). Eye to Eye: Ken Follett.

žánr kriticky reaguje zejména na skrytou filosofii, jazyk či rétoriku studené války, které přímo ovlivnily historické a politické události.²⁰

Období studené války je neobvyklé ve způsobu, jakým ruská i americká literární kultura zareagovala na dané okolnosti. Zatímco po první světové válce se objevují vyšší formy literatury spojené s modernismem, jako například literární fikce *Ztracené generace* nebo intelektuální poezie T. S. Eliota nebo E. Pounda a jiných, počáteční tvorba převážné většiny autorů studené války se věnovala zejména populárním formám literatury, jako například science fiction, špionážním thrillerům nebo pulp magazinům. Důvodem je, že došlo ke snížení nákladů na masovou produkci knih a rozkvětu filmu a televize, což umožnilo vydávání a čtení knih ve větší míře až po druhé světové válce. Tématem studené války se v akademickém prostředí začali zabývat akademici až na počátku 60. let, a to zejména prostřednictvím fikce.²¹

Podle Hammonda (2013) byla britská literární fikce mezi lety 1945-89 výlučně fikcí studené války. Tvrdí, že všichni britští autoři románů té doby psali texty, které odkazovaly na studenou válku nebo z ní vyjadřovaly obavy, které jsou patrné ve většině románů z tohoto období. Nachází šest klíčových oblastí, které mezi nesčetnými vědeckými a politickými tématy dominují, a to:

*„the threat of Soviet expansion; the possibility of nuclear annihilation; the growth and influence of the secret services; the weakening of the British socialist movement; the collapse of the British Empire in the face of superpower and anti-imperial pressures; and the development of US global supremacy.“*²²

V SSSR byl literární vývoj poněkud utlumenější, a to zejména kvůli tvrdému Stalinovskému režimu. Přísná kontrola veškeré literatury, utlačování inteligence během *Yezhovshchiny* neboli Velké čistky (1936-1938), a zejména obrovská propaganda způsobila, že literární scéna se po druhé světové válce v Sovětském svazu nemohla rozvíjet ve stejné míře jako v USA a nemohla reagovat na nové období studené války. K částečné změně došlo na začátku 50. let během období nazývaného *Khrushchovskaya оттеpel*, které trvalo až do 60. let. Během tohoto období zahájil Chruščov destalinizaci, kdy došlo k částečnému uvolnění politického utlačování a cenzury a zároveň miliony politických vězňů byly propuštěny z Gulagů. Navzdory částečnému uvolnění totalitní moci zůstala literatura, včetně literatury

²⁰ Maus, C. D., *Unvarnishing Reality*, Columbia: University of South Carolina, 2011, str. 1-4.

²¹ *Ibid.*, str. 4.

²² Hammond, A. *British Fiction and the Cold War*. London: Palgrave Macmillan, 2013, str. 1.

studené války, rozdělena na oficiální a neoficiální. V lednu roku 1965 založili Vladimir Aleynikov (1946) a Leonid Gubanov (1946-1983) literární spolek mladých ruských autorů pod názvem SMOG, jehož členové se odmítali podřídit vládním požadavkům na literaturu, a proto svá díla publikovali zejména v samizdatech. Patřili sem autoři jako například Sasha Sokolov, autor zmíněného žánru 'subversive satire', Julie Vyšněvskaya nebo Sergey Morozov. Tato literární skupina se nevěnovala pouze literární činnosti, ale i politické. V roce 1965 se její autoři zúčastnili tzv. meetingu glasnosti, který byl první spontánní politickou demonstrací v SSSR po druhé světové válce a je považován za významný milník hnutí za občanská práva v SSSR.²³²⁴²⁵

2.1 Termín 'the cold war'

George Orwell (1903-1950), vlastním jménem Eric Arthur Blair, ve své eseji *You and the Atomic Bomb* (1945), která byla vydána dva měsíce po útoku na Hirošimu a Nagasaki, kritizuje, že tato událost nevyvolala patřičnou diskuzi. Poukazuje na to, že především noviny zveřejňují informace, které jsou pro obyčejné lidi spíše matoucí než užitečné, a proto si mnoho z nich neuvědomuje, jak jsou zbraně tohoto typu nebezpečné a jaké následky mohou způsobit. Tato esej přináší analytický a zároveň sarkastický náhled na svět, ve kterém mocnosti budou ovládat tak mocné zbraně jako atomové bomby a varuje, že nebude trvat dlouho a Sovětský svaz ovládne výrobu atomových zbraní, stejně jako Amerika, což Orwell nevnímá pouze jako hrozbu pro lidský život a svobodu, ale především pro světový mír a pořádek. Přináší i zajímavý pohled na historii a úlohu zbraní v ní. Orwell v historii nachází obecné pravidlo, že pokud v určitém období převládají zbraně, které jsou drahé nebo náročné na výrobu, pak je budou ovládat pouze ty nejbohatší a nejsilnější mocnosti a dominantní formou vlády bude despotismus neboli jedinec vládnoucí absolutní mocí. Důvodem je, že pokud převládající zbraní bude zbraň levná a nenáročná na výrobu, pak si ji budou moci vyrobit i obyčejní lidé a tím způsobit revoluci. Proto je pro mnoho totalitních režimů důležité vlastnit mocné a těžko přístupné zbraně, které dávají moc do rukou vlády a potlačí případné revoluční myšlenky a pokusy o převrat.²⁶ Právě v této eseji se poprvé objevil termín 'cold war', který označuje falešný mír mezi SSSR a západními mocnostmi.²⁷

²³ Maus, C. D., *Unvarnishing Reality*, Columbia: University of South Carolina, 2011, str. 5.

²⁴ <https://web.archive.org/web/20130803144222/http://www.moreorless.au.com/killers/stalin.html>

²⁵ Красухин, Г., *Круглый год с литературой*, Moskva: Litres, 2018, str. 212-214.

²⁶ <https://www.orwellfoundation.com/the-orwell-foundation/orwell/essays-and-other-works/you-and-the-atom-bomb/>

²⁷ <https://www.history.com/topics/cold-war/cold-war-history>

Orwell uvažoval o světě, který je pod ustavičnou hrozbou války a jaderného útoku, a proto mnoho kritiků považuje tuto esej za podklad pro jeho pozdější román *1984* (1949). Jelikož byla studená válka zejména ideologickým střetem, vysvětluje Orwell ve druhé části knihy, že význam slova 'válka' je značně zavádějící. „*The war, therefore, if we judge it by the standards of previous wars, is merely an imposture...In our own day they are not fighting against one another at all.*“²⁸ Orwell vysvětluje, že válka přestala existovat, protože se stala nepřetržitou.

„*The effect would be much the same if the three superstates, instead of fighting one another, should agree to live in perpetual peace...A peace that was truly permanent would be the same as a permanent war.*“²⁹

Termín 'cold war' použil poprvé k označení poválečného geopolitického napětí mezi SSSR a západními mocnostmi Bernard Baruch (1870-1965), finančník, který byl prezidentským poradcem presidenta Woodrowa Wilsona, Franklina D. Roosevelta a Harryho S. Trumana. V roce 1947 byl Baruch pozván do *South Carolina House of Representatives*, kde se konalo odhalení obrazu, aby pronesl krátkou řeč. Obecenstvo bylo následně zaskočeno, protože jeho řeč se týkala vážných politických a finančních záležitostí. „*Let us not to be deceived – we are today in the midst of a cold war*“ řekl Baruch, aby upozornil na oboustranné diplomatické a vojenské soupeření mezi SSSR a USA. Tento projev navždy změnil lexikon americké zahraniční politiky.³⁰ Později, v září roku 1947, použil termín 'cold war' Walter Lippmann, který byl nejčtenějším žurnalistou té doby ve svém sloupku v novinách *The New York Herald Tribune* a rozšířil tak povědomí o této problematice.³¹

2.2 Role jazyka

Studená válka byla soutěží, která nebyla pouze materiální ale psychologická a jedním z významných symbolů této války byla rétorika. Rétorické projevy byly primárně navrženy pro určité obecenstvo, aby jimi bylo dosaženo určitého cíle. Medhurst (1997) tvrdí, že rétorika této války je často opomíjeným tématem. Je však nutné vyvarovat se přehnaným tvrzením jako například, že rétorika studené války vedla k ozbrojenému konfliktu. Z velké části byla studená válka záležitostí symbolických akcí, předurčených k dosažení strategických cílů zejména v sociální, politické, ekonomické, vojenské a diplomatické sféře. Z tohoto důvodu mluvíme o

²⁸ Orwell, G., *1984*, Mumbai: Wilco, 2018, str. 196.

²⁹ Ibid., str. 197.

³⁰ <https://www.history.com/this-day-in-history/bernard-baruch-coins-the-term-cold-war>

³¹ <https://www.politico.com/story/2010/04/bernard-baruch-coins-term-cold-war-april-16-1947-035862>

rétorice jako o strategické a k jejímu pochopení je zapotřebí nejen kritického, ale zároveň i strategického pohledu, který bude usilovat o širší pochopení cíle dané rétoriky. V průběhu studené války se obě mocnosti vyhýbaly přímému střetu, ale zároveň chtěly zlepšit svou strategickou pozici, a právě proto byly všechny kroky velmi promyšlené, aby nedošlo k fatální chybě, která by ohrozila strategickou pozici jednoho či druhého státu.³²

Kontrola jazyka se stala velmi mocným nástrojem pro řízení studené války nejen na domácím poli, ale i v zahraničí. Protirečící si výroky jako například „*It became necessary to destroy the town to save it*“ a extrémní propaganda způsobily destabilizaci sémantických a sémiotických hodnot slov. Formální a obsahová stránka, především satir, pocházejících z tohoto kulturního kontextu, je přímo spojená s autorovým pochopením rétoriky tohoto období.³³ Tyto rozdílnosti v sémantických a sémiotických hodnotách slov označuje Somerville (1966) termínem, který představil Francis Bacon (1561-1626) ve svém díle *Novum Organum* (1620) jako 'idols of the market place' nebo také 'idola fori'. Tento termín používá k označení sémantiky dvou stejných slov a logických chyb v jejich použití, jejichž význam v pojetí rozdílných států vede k nepochopení. Právě studenou válku vnímá jako bohatý zdroj 'idols of the market place' a zaměřuje se především na ty chyby, jejichž odstranění by vedlo ke snížení mezinárodního napětí, způsobeného rétorikou daných zemí. Tuto oblast rozděluje do tří kategorií a to:

1. Slovo, které používají obě strany, ale význam je odlišný.
2. Slovo, jehož hlavní myšlenka je přijata oběma stranami, ale je vyjádřeno dvěma slovy. Prvním tzv. 'clean word', který je vlastní jedné straně a 'dirty word' jako označení pro význam slova druhé strany.
3. Slovo, které patří primárně jedné straně a má jasný význam, ale je nepochopeno druhou stranou.

Jako příklad uvádí slovo 'demokracie', které spadá do první kategorie, tedy toto slovo je známé jak v USA, tak v SSSR, a přesto se význam liší. V americkém pojetí je demokracie spojena především s politickou sférou, jako pluralismus nebo všeobecná lidská práva. Kdežto v komunistickém pojetí je demokracie spojena především se sociální a ekonomickou sférou. Cílem demokracie v marxisticko-leninistickém pojetí je zlepšení materiálního a kulturního

³² Medhurst, J. M., *Cold War Rhetoric: Strategy, Metaphor, and Ideology*, Michigan: Michigan State University Press, 1997, str. 19-20.

³³ Maus, C. D., *Unvarnishing Reality*, Columbia: University of South Carolina, 2011, str. 2.

života lidí, k jehož dosažení musí existovat kolektivní vlastnictví. Toto pojetí vychází z historického kontextu země, protože na rozdíl od USA se SSSR musela vždy potýkat zejména s ekonomickými a sociálními problémy, a proto se i sémantický význam slov liší. Je nutno zmínit, že Somerville (1966) nehodnotí správnost tohoto pojetí, ale pouze upozorňuje na důležitost pochopení těchto sémantických rozdílů a uvádí, že vztah mezi diktaturou a demokracií je daleko složitější, než se na první pohled zdá. Další problém spočívá v tom, že diktaturu definují obě strany rozdílně. V komunistickém světě je diktaturou každá země, která v třídní společnosti využívá donucovací prostředky jako policie, vězení či ozbrojené složky. Hlavním rozdílem a důvodem, proč se komunismus ohrazuje vůči kapitalismu je fakt, že kapitalismus dle jejich názoru staví na zájmu kapitalistů, tedy menšině. Zatímco socialismus dává šanci především pracující třídě, tedy většině. Z tohoto důvodu se v rétorice SSSR objevuje myšlenka, že socialismus staví na demokratických principech více než kapitalismus. Sémantická analýza sice nemůže eliminovat rozpor mezi komunismem a kapitalismem, ale může přispět k pochopení hloubky a vzniku tohoto problému.³⁴

Příkladem ve druhé kategorii je pojem 'revoluce'. Z amerického hlediska komunisté věří v donucovací prostředky a násilí, kdežto Američané ne, a proto revoluce, ve které tyto dva prvky dominují, se stala tzv. 'dirty word'. Je nutné upozornit, že v rétorice studené války je rozdělení 'my' a 'oni' velmi důležité, protože vytváří dojem, že ti druzí mají naprosto jiné hodnoty než 'my' a tím pádem ohrožují 'naši' společnost, což vytváří tlak na psychiku lidí. Tato skutečnost je patrná i v již zmiňovaném románu *1984* (1949) od George Orwella, kdy obyvatelé Oceánie jsou udržováni ve strachu před obyvateli Eurasie a Eastasie. Somerville (1966) kritizuje takové pojetí a snaží se ho vyvrátit.

Americká doktrína, stejně jako marxistická, stanovila určité předpoklady pro použití donucovacích prostředků a násilí, jejichž princip se na první pohled liší, avšak v základě jsou si velmi podobné. Po prozkoumání základních dokumentů ústředních autorit komunistického hnutí, Marxe, Engelse a Lenina, Somerville (1966) shrnuje dvě podmínky, které musí být současně přítomné, aby mohlo dojít k násilné revoluci. Zaprvé, současná vláda nechce nebo je neschopná uskutečnit vůli lidu v životně důležitých záležitostech. Zadruhé, tak drastický krok jako revoluce je podpořena většinou. Avšak tuto myšlenku převzali komunisté od myslitelů 18.

³⁴ Somerville, J. *Language and the Cold War*. ETC: A Review of General Semantics. vol. 23, no. 4, 1966, str. 425–429.

století, mezi něž patří i otcové zakladatelé Spojených států.³⁵ Jako důkaz podrobuje kritice *Deklaraci nezávislosti*, ve které stojí že

*„when a long train of abuses and usurpations, pursuing invariably the same Object evinces a design to reduce them under absolute Despotism, it is their right, it is their duty, to throw off such Government, and to provide new Guards for their future security.“*³⁶

Jak je tedy patrné, obě mocnosti používají donucovací prostředky a násilí za určitých podmínek, které se ve své podstatě neliší.

³⁵ Ibid., str. 429-432.

³⁶ https://www.constitution.org/us_doi.pdf

3 Spy Fiction

3.1 Historie

Za autora prvního špionážního románu je považován čínský dramatik Lo Kuan-chung (1330-1400), který ve 14. století vydal knihu *San Kuo Yen*, která byla později přeložena do angličtiny pod názvem *The Romance of the Three Kingdoms* (1991). Zpočátku byl tento román popisován a šířen mezi čínské obyvatelé a první tištěná verze byla vydána roku 1522. Toto dílo bylo vybráno čínskými učiteli jako jedno z nejvýznamnějších děl čínské literatury a byl zařazen mezi 'čtyři klasické čínské romány'. Dílo pojednává o událostech mezi lety 168-265 po Kristu, kdy dochází k povstání 'Yellow Turbans' a rozpadu dynastie Chan. Místo ní vznikají tři říše, které mezi sebou soupeří, a nakonec se sjednotí do říše Ťin. Přestože tento román obsahuje mnoho špionážních zápletek, technik a příběhů o dvojitych agentech, jedná se spíše o první historický román proložený špionážním žánrem.³⁷

Z tohoto důvodu je za první skutečný špionážní román považována kniha *The Spy: a Tale of the Neutral Ground* (1821), jejíž autorem je americký spisovatel James Fenimore Cooper (1789-1851). Jeho první román *Precaution* (1820) sice skončil neúspěchem, ale Cooper vnímal psaní jako své životní poslání, a proto se pokusil o sepsání dalšího románu, tentokrát daleko úspěšnějšího. Román *The Spy* je zasazen do prostředí Americké revoluce a stal se populárním nejen v Americe, ale i v zahraničí. Jako první autor tohoto žánru musel při jeho psaní čerpat i z jiných žánrů, zejména historického a dobrodružného. Inspirace v těchto literárních žánrech a Cooperovy vlastní morální, politické a sociální představy o špionáži ukazují klíčový vztah mezi literární formou tohoto žánru a aplikovanou ideologií. Jeho ústřední myšlenkou bylo, že přežití národa spočívá v tom, že lidé by měli být souzeni spíše na základě jejich jednání než na jejich sociálním statusu či reputaci. Velkou inspirací byl pro něj příběh Harryho Birche, který byl neprávem označen za britského špiona. Když mu George Washington nabídl peníze na oplátku za nějaké informace důležité pro kolonie, Birch je odmítl a řekl, že jeho jednání není motivované ziskem, ale jeho oddaností bojovat za nezávislost. V jeho době měli špioni pověst nečestných a hanebných osob, a proto svého hlavního hrdinu románu *The Spy*, Harveyho Birche, zobrazuje jako idola amerického patriotismu. Za účelem zobrazit špiony jako hrdiny dobrodružných románů, přirovnává je Cooper k vojákům, kteří když poruší morální zásady

³⁷ Woods, F. Brett. *Neutral Ground: A Political History of Espionage Fiction*. New York: Algora Publishing, 2007, str. 15-16.

tím, že někoho zabijí, tak je to ve jménu své země, a proto nejsou odsuzováni, ale oslavováni jako obránci národa. Z tohoto důvodu je Birch prezentován jako čestný a tvrdě pracující člověk, který se později stane americkým symbolem síly a patriotismu. Cooper špiony vnímá jako vojáky, kteří však bojují na zcela jiné, utajené a mnohým neznámé frontě.³⁸

Největší popularitu tomuto žánru přinesla na začátku 20. století dvě díla od britských autorů. Prvním byl držitel Nobelovy ceny Rudyard Kipling (1865-1936) a jeho dílo *Kim* (1901). Druhým byl britsko-irský autor Erskine Childers (1921-1922) a jeho nejvýznamnější dílo *The Riddle of the Sands* (1903). Stejně jako Cooper i Kipling vnímá špionážní žánr jako formu patriotického dobrodružství a prezentuje motivy jako přestrojení, chytrost nebo hrdinské činy, avšak co se týče hrdinství, je v něm Kipling spíše minimalista. Jeho největším přínosem je, že do špionážního žánru vnesl například exotické lokace, cestopisy, karikatury nepřítele a zejména pak prohloubil vztah tohoto žánru s politikou. Právě tímto vzorcem se pak při psaní nechal inspirovat Childers.³⁹

Z těchto důvodů do špionáže začaly pronikat romantické prvky a vznikají dvě větve, a to romantická a realistická. Mezi představitele romantické špionážní fikce patří William le Queux (1864-1927) nebo Ian Fleming (1908-1964). Do realistické špionážní fikce bychom mohli zařadit autory jako Graham Greene (1904-1991) nebo John le Carré (1931).⁴⁰

3.2 Charakteristika

Špionážní fikce byla po několik desetiletí pod žánrem dobrodružné fikce, a proto musí obsahovat nějakou akci a dobrodružství. Aby mohl být román považován za špionážní, musí být v příběhu zakomponována určitá forma špionáže. Časová linie nehraje v tomto žánru tak důležitou roli, protože příběh se může odehrávat jak v přítomnosti, budoucnosti (i když to není obvyklé), tak v minulosti, a to jak chronologicky, tak retrospektivně. Tento žánr je často porovnáván s detektivní literaturou, avšak na rozdíl od detektivek, hlavní hrdina špionážního románu většinou dostane nějaký tajný úkol na začátku příběhu. Tento úkol si hlavní hrdina může zvolit sám nebo je mu dán vyšší organizací. Špionážní romány často obsahují politický nádech. Může se jednat o nějakou politickou organizaci, proti které hlavní hrdina bojuje nebo se může odehrávat na pozadí historických a politických událostí. Důležitým prvkem je, že v románu je obvykle jasně definováno, nebo alespoň naznačeno, co je dobro a zlo, kdy následně

³⁸ Ibid., str. 16-20.

³⁹ Ibid., str. 23-24.

⁴⁰ <https://crimereads.com/a-brief-history-of-spy-fiction/>

probíhá souboj mezi nimi.⁴¹ Následně je příběh vyprávěn z pohledu hlavního hrdiny, který stojí na straně dobra a většinou pak končí spravedlností. Předtím, než čtenář dojde ke spravedlivému konci, je vystaven mnoha zvrátům, takže obvykle není zcela jasné, jak přesně příběh skončí a čtenář musí hádat, jestli se hlavnímu hrdinovi podaří na konci vyhrát.⁴²

S koncem studené války došlo k poklesu zájmu o tento žánr a autoři jako například John Gardner (1933-1982), Raymond Benson (1955) či John le Carré (1931), přispěli ke znovuoživení tohoto žánru. Raymond Benson navázal na odkaz Jamese Bonda a vydal knihu *The Man with the Red Tattoo* (2002), která dodržuje všechny typické Bondovské prvky, které si fanoušci tak oblíbili. John le Carré pokračuje ve své špionážní tvorbě, ale odklání se od pozadí studené války a svůj zájem přenáší na více aktuální témata jako například na teroristická spiknutí. Jedním z trendů posledních let je například Spy-Fi, který je kombinací spy fiction a science fiction, kdy tajní agenti používají velmi sofistikovaná zařízení, kterými řeší svůj úkol, což je pro čtenáře velmi přitažlivé. Z tohoto důvodu se většina autorů dnes odklání od vážných špionážních románů a spíše vkládají 'cool' hrdinu na pozadí skutečných událostí, velkou inspirací pro ně je například právě Flemingův James Bond.⁴³

3.3 Významní britští autoři špionážních románů

3.3.1 John le Carré

Nejvýznamnějším autorem britských špionážních a politických románů je David John Moore Cornwell (1931), známější pod svým uměleckým pseudonymem John le Carré. Na rozdíl od Kena Folletta a Iana McEwana se John le Carré dostal do přímého styku se špionážním prostředím. V průběhu 50. a 60. let pracoval jak pro britskou bezpečnostní službu MI5, tak pro britskou tajnou službu MI6. Jeho třetí román *The Spy Who Came in from the Cold* (1963), který Graham Greene popsal jako nejlepší špionážní příběh, který kdy četl, měl celosvětový ohlas a stal se mezinárodním bestsellerem. V roce 1965 se toto dílo dočkalo i filmové adaptace, ve které hlavního hrdinu ztvárnil významný poválečný velšský herec Richard Burton (1925-1984). Po tomto úspěchu se John le Carré rozhodl odejít z MI6 a věnovat se psaní naplno. Zajímavostí je, že i přes veškerou slávu, kterou si psaním vysloužil, le Carré

⁴¹ Vůči tomu se vyhrazuje například Graham Greene (viz. kapitola 3.3.4)

⁴² <http://www.yalsa.ala.org/thehub/2014/12/18/genre-guide-spy-fiction/>

⁴³ Ibid.

nedovoluje, aby jeho díla byla zařazována do literárních soutěží, protože svou tvorbu vnímá velmi osobně.⁴⁴

Stěžejními tématem jeho děl je především otázka lidských hodnot, která je v rozporu s pragmatickým jednáním, jež vychází z podstaty špionáže, morální rozpolcenosti a pokrytectví tajných služeb. Zkušenosti, které le Carré získal, když sloužil v předních liniích studené války v Německu, ovlivnily celou jeho tvorbu a zformovaly jeho osobitý autorský styl. Všechna jeho díla komentují politiku tajných služeb a přináší náhled na tuto problematiku ve zcela novém světle. Jeho osobitý styl spočívá v tom, že se nevěnuje populárním thrillerovým politickým tématům jako například dobro versus zlo, 'white hats' versus 'black hats'⁴⁵ nebo 'my' versus 'oni', ale zabývá se politikou moci a obchodu. Zaměřuje se především na typické modely byrokracie a prostředí společností, ve kterých tajné služby operují. Jejich síla spočívá v přísné hierarchické struktuře a tajných informacích, kterými disponují, avšak tato síla má svůj vlastní způsob korupce, které si je le Carré mimořádně vědomý. Velmi často je le Carré srovnáván s Ianem Flemingem, avšak na rozdíl od Fleminga si získal především vážné čtenářské publikum. Woods (2007) vysvětluje, že důvodem je fakt, že le Carré poskytuje daleko reálnější a přesnější interpretaci tajné rivality tajných služeb během studené války. Jeho díla přispěla k formování žánru špionážního románu, a to zejména v oblasti slovní zásoby.⁴⁶ Mezi jeho další díla, která se odehrávají v prostředí studené války, patří i *Tinker, Tailor, Soldier, Spy* (1974) nebo *The Honourable Schoolboy* (1977).

3.3.2 Ian Fleming

Ian Lancaster Fleming (1908-1964) patří mezi nejvýraznější autory britských špionážních románů. Stal se inspirací pro mnohé autory, mezi ně patří mimo jiné i Ken Follett. Svým úspěchem inspiroval také řadu CIA agentů jako například Howarda Hunta k napsání vlastních špionážních románů. Stejně jako John le Carré měl Fleming přímou zkušenost se špionážním prostředím. Během druhé světové války pracoval pro britskou *Naval Intelligence Division* a

⁴⁴ <https://www.theguardian.com/theobserver/2009/nov/01/profile-john-le-carre>

⁴⁵ Takto se označují hackeři, jejichž terčem jsou buď aplikace, počítačové systémy, internetové sítě nebo informace o lidech. 'White hats' mají za úkol odhalovat potenciální slabiny systémů a často se podílejí na vývoji bezpečnostních programů. 'Black hats' – takto jsou označováni hackeři, zodpovědní za útoky na systémy. V době studené války hrály tyto dvě strany velmi důležitou roli, např. při odposlouchávání, šifrování či dekodování tajných zpráv. <https://securityintelligence.com/how-black-hats-and-white-hats-collaborate-to-be-successful/>

⁴⁶ Woods, F. Brett. *Neutral Ground: A Political History of Espionage Fiction*. New York: Algora Publishing, 2007, str. 121-123.

podílel se například na plánování operace Goldeneye⁴⁷. Zkušenosti, které získal během války a své kariéry žurnalisty, využil při tvorbě nejznámějšího fiktivního agenta s povolením zabíjet Jamese Bonda, který se stal nejúspěšnějším hrdinou populární fikce 20. století.⁴⁸ Po válce pobýval Fleming na Jamajce, kde napsal většinu svých děl, a právě zde získal James Bond své jméno. Fleming byl vášnivým pozorovatelem ptáků a měl výtisk knihy *Birds of the West Indies* (1936), jejímž autorem je americký ornitolog zkoumající populace ptáků v Karibiku James Bond (1900-1989). Fleming to vysvětlil tím, že v té době hledal jméno pro svého hlavního hrdinu, které mělo být krátké, zvučné a velmi mužné a jméno James Bond splňovalo všechna jeho kritéria.⁴⁹

Prvním v řadě série Bondovek byl román *Casino Royale* (1953), který nese nádech studené války. Z tohoto pohledu je však zajímavější jeho pátý román *From Russia, with Love* (1957), který se nejmarkantněji zabývá vztahem mezi východem a západem a poklesem britského vlivu v poválečném světě.

Okouzující osobnost Jamese Bonda a jeho náchyllost ke gamblingu a rychlým autům se stala prototypem playboye 50. a 60. let a symbolem buržoazní a konzumeristické éry západu. Bondovy manýry a výstřednosti jako například styl, kterým se představoval „*My name is Bond, James Bond*“⁵⁰ se staly celosvětově známé. Na druhou stranu si James Bond vysloužil i vlnu kritiky, a to zejména kvůli nereálnosti a výstřednosti, kterou šokoval. John le Carré kritizoval zejména jeho nemorálnost a označil toto dílo za kulturní pornografii. Carré popsal Bonda jako:

„*Superman figure who is ennobled by some sort of misty, patriotic ideas and who can commit any crime and break any law in the name of his own society. He's a sort of licensed criminal who, in the name of false patriotism, approves of nasty crimes.*“⁵¹

Dechberoucí úniky, mezinárodní špionáž, intriky, chytrá špionážní zařízení, nádherné ženy – všechny tyto motivy přispěly k tomu, že Flemingovy Bondovky se staly bestsellerem a přispěly ke zpopularizování tématu špionáže. Velkou oblibu si získal zejména ve Spojených

⁴⁷ Operace Goldeneye byl plán, který měl Británii zajistit komunikaci v Gibraltaru v případě, že španělský diktátor Francisco Franco a mocnosti Osy podepíší spojenectví. Cílem bylo monitorovat vývoj ve Španělsku, Gibraltarský průliv a odhalit případné sabotáže. Největší obavy měl poručík Fleming z toho, že by mocnosti Osy mohly v průlivu umístit infračervené kamery a radary. Nicméně k žádné invazi v Gibraltaru nedošlo, a proto byla operace v roce 1943 odvolána. <https://codenames.info/operation/goldeneye/>

⁴⁸ <http://www.ianfleming.com/ian-fleming/>

⁴⁹ <https://blog.tepapa.govt.nz/2019/08/22/how-james-bond-got-his-name-ornithologist-to-superspy/>

⁵⁰ Fleming, I. *Casino Royale*. New York: Berkeley, 1985, str. 44.

⁵¹ Simpson, P. *The Rough Guide to James Bond*. London: Haymarket Customer Publishing, 2002, str. 33.

státech, kde dokonce v roce 1961 nově zvolený americký prezident John F. Kennedy zařadil Bondovky na jeho seznam oblíbených knih.⁵²

3.3.3 Len Deighton

Britský autor Leonard Cyril Deighton (1929) je autorem druhého nejpopulárnějšího fiktivního špiona 60. let a je také prvním autorem, který svým špionážním románem *The IPCRESS File* (1962) konkuroval fenoménu Jamese Bonda. V tomto románu se objevuje bezejmenný agent, který získal jméno až poté, co v roce 1965 bylo toto dílo zfilmováno a pro účely filmu mu bylo dáno jméno Harry Palmer. Dílo obsahuje informace o praktikách, jakými se v průběhu studené války kontroloval mozek a docházelo k jeho následnému 'vymývání', informace o amerických testech atomových zbraní nebo o první sovětské atomové bombě 'RDS-1'.⁵³⁵⁴

Vedle Grahama Greena, Erica Amblera a Johna le Carrého se Deighton řadí mezi přední autory špionážních románů. Jeho díla jsou čtenářům sympatická zejména kvůli jeho citu pro realismus, představení špionáže a smyslu pro detaily. Svou inspiraci čerpá zejména z aktuálního politického dění.⁵⁵

3.3.4 Graham Greene

Henry Graham Greene (1904-1991) je mnohými považován za předního britského autora románů 20. století. O tom mimo jiné svědčí i to, že v roce 1966 a 1967 byl nominován na Nobelovu cenu za literaturu. Stejně jako jeho současníci Ambler a Maugham požadoval, aby špionážní romány byly zařazeny mezi vážnou fikci. Jeho zájem o špionážní žánr začíná ve chvíli, kdy znovu otevřel knihy od Buchana a Oppenheima, kteří byli autory 'pulp espionage'⁵⁶ ve 20. letech a uvědomil si, že jejich tvorba už pro něj není nadále přesvědčivá ani atraktivní. Zároveň došel k závěru, že špionážní žánr má výsadní postavení v moderním světě a cítil, že snaha dřívějších autorů tohoto žánru přišla vniveč. Z tohoto důvodu pro svá díla volí co nejvíce realistický pohled, kdy například často nepřímou naznačuje, že určitá míra násilí a surovosti je

⁵² Ibid., str. 19.

⁵³ Ibid., str. 33.

⁵⁴ Woods, F. Brett. *Neutral Ground: A Political History of Espionage Fiction*. New York: Algora Publishing, 2007, str. 115.

⁵⁵ Ibid., str. 115.

⁵⁶ Tento termín je inspirován magazíny, které vycházely v první polovině 20. století a byly tisknuty na velmi levný, tzv. pulp papír. V těchto magazínech vycházely zejména fantastická fikce, jejíž cílem bylo zejména pobavit co nejširší publikum. <https://www.vintagelibrary.com/pulpfiction/introduction/What-Is-Pulp-Fiction.php>

nezbytná. Druhým tématem, kterému se věnuje, je otázka morálních dilemat a tématu zrady a věrnosti. Na rozdíl od dřívějších autorů, kteří jasně naznačují morální schéma díla, například kdo je hrdina a kdo padouch, Greene staví do popředí nejasnost jednání hlavního hrdiny, nedostatek jasného 'dobrého' a následné otázky týkající se nevinnosti, zkušenosti, identity a úhlu pohledu. Tento vzorec je patrný například v jeho románu *A Gun For Sale* (1936). Hlavním hrdinou je James Raven, který trpí rozštěpem rtu, a kvůli tomuto defektu je vyřazen na okraj společnosti, což ho motivuje k životu plnému hříchu a zločinu.⁵⁷

Stejně jako někteří již zmínění autoři, tak i Graham Greene měl přímou zkušenost se špionážním prostředím. Kim Philby, který byl později odhalen jako dvojitý agent pracující pro Sovětský svaz a byl vyslýchán například Johnem le Carrém, byl Greeneův nadřízený a přítel v MI6, kam byl rekrutován svou sestrou během druhé světové války. Mezi jeho díla se špionážní tematikou patří například *The Confidential Agent* (1939), se kterým byl tak nespokojený, že ho chtěl publikovat pod pseudonymem. Román *The Quiet American* (1955) odkazuje na válku ve Vietnamu a také na rozdělení Koreje, která byla kvůli napětí mezi Sovětským svazem a Spojenými státy rozdělena na severní a jižní. Greene vnímá, že korejská válka způsobila to, že se USA zapojila do poválečného boje proti komunismu v Asii. Právě politické kroky, které USA podnikala na počátku 50. let, jsou předmětem diskuze v tomto díle.⁵⁸

3.4 Významní američtí autoři špionážních románů

Britská špionážní tvorba ovlivnila i mnohé americké autory. Například Alan Furst (1946) staví svou tvorbu na odkazu Grahama Greena, Erica Amblera a Johna le Carrého. Je tvůrcem historických špionážních románů, které zasazuje zejména do předválečného a válečného období druhé světové války.⁵⁹

Jedním z nejznámějších autorů americké špionážní fikce je Tom Clancy (1947-2013), který se proslavil svým detailním popisem špionáže a vojenské technologie používané během studené války. Příkladem jsou jeho romány *The Cardinal of the Kremlin* (1988) nebo *The Hunt for Red October* (1984), který je inspirován ruskou ponorkou Storozhevoy.⁶⁰

⁵⁷ Woods, F. Brett. *Neutral Ground: A Political History of Espionage Fiction*. New York: Algora Publishing, 2007, str. 71-74.

⁵⁸ <https://www.sparknotes.com/lit/the-quiet-american/context/>

⁵⁹ Simpson, P. *The Rough Guide to James Bond*. London: Haymarket Customer Publishing, 2002, str. 34.

⁶⁰ <https://tomclancy.com/product/the-hunt-for-red-october>

Autor historických románů, Edgar Lawrence Doctorow (1931-2015) napsal dílo *The Book of Daniel* (1971), který je inspirován příběhem Julia a Ethel Rosenbergových, špiónů, kteří během studené války poskytli Sovětskému svazu informace o amerických jaderných zbraních.⁶¹

Charles McCarry (1930-2019) byl autorem špiónážních románů a bývalým tajným agentem CIA. Své zkušenosti ze studené války vložil do své tvorby a svým smyslem pro realistické detaily a energetickým psaním se zařadil mezi přední autory tohoto žánru. Největší ohlas mu přineslo dílo *The Tears of Autumn* (1974), kde hlavním hrdinou je Paul Christopher, který vyšetřuje atentát spáchaným na J. F. Kennedym.⁶²

⁶¹ <https://www.britannica.com/biography/E-L-Doctorow>

⁶² <https://www.nytimes.com/2019/03/01/obituaries/charles-mccarry-dead.html>

4 Ken Follett

4.1 Biografie

Ken Follett se narodil 5. června 1949 v Cardiffu. Jeho otec, Martin Follett, byl daňový inspektor a jeho matka, Veenie Follett, byla ženou v domácnosti a převážně se věnovala výchově dětí. Oba rodiče byli vroucími věřícími a členy Plymouth Brethren, evangelistického hnutí, které bylo velmi konzervativní a stejně jako mnohé ostatní mladé páry v poválečné Británii si nemohli dovolit luxusní způsob života. Z těchto důvodů byl Ken vychováván v poměrně přísných podmínkách. Neměl dovoleno dívat se na televizi ani poslouchat rádio, protože Veenie se snažila přeměřovat Kenovu pozornost na četbu a rozbor knih.⁶³

V jednom ze svých rozhovorů uvádí, že číst se naučil již ve čtyřech letech. O čtení mluví jako o své vášni a vysvětluje, že pokud člověk není čtenářem, pak nemůže být ani spisovatelem, a proto je pro něj četba stále důležitá i dnes. Už v sedmi letech byl velmi dychtivým čtenářem a kreativním dítětem. Jeho velkou inspirací v dětství byla velmi populární autorka dětské literatury Enid Blyton (1897-1968).⁶⁴ Avšak jeho styl psaní nejvíce ovlivnil jeho oblíbený román *Live and Let Die* (1945) od Iana Fleminga (1908-1964), který je jednou ze série Flemingových bondovek. Ken přečetl tuto knihu ve svých dvanácti letech a obdivoval osobitý styl, který Fleming vytvořil pro osobnost Jamese Bonda. Právě vzrušení, které zažil při čtení této knihy, chce Ken předávat i svým čtenářům.⁶⁵

V osmnácti letech se rozhodl nastoupit na University College London, kde si vybral obor filosofie. Tento fakt je velmi překvapující, protože jak bylo již zmíněno, Ken vyrostl v silně věřící rodině. I když se filosofie a náboženství v obdobích historie prolínají a silně spolu souvisejí, filosofie je založená především na rozumovém poznání, kdežto náboženství primárně na víře, avšak Ken zpochybňoval jeho vlastní víru a čím dál více se zamýšlel nad rozličnými otázkami, na které mu jeho víra nemohla odpovědět. Východisko nacházel právě ve filosofii, kterou spatřoval jako zdroj, který je schopný dát odpovědi k mnohým otázkám. Podle jeho slov byla filosofie právě jedním z pramenů, které přispěly k vývoji jeho spisovatelského nadání, protože nedává pouze jednoznačné odpovědi, ale učí člověka přemýšlet a ptát se.⁶⁶

⁶³ https://ken-follett.com/biography/early_years.html

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Lacqua, F. [Bloomberg Television]. (2011, Květen 9). Eye to Eye: Ken Follett.

⁶⁶ https://ken-follett.com/biography/early_years.html

Follett také vysvětluje, že mezi filosofií a fikcí je jisté pouto. Jako příklad uvádí obyčejný stůl a ptá se, zdali je stůl skutečný. Samozřejmě, že stůl je skutečný, ale ve filosofii je nutno takovouto otázku brát vážně a člověk musí mít nekonvenční představivost pro řešení filosofických problémů. Stejně je to s fikcí, kdy je nutné představovat si situace, které jsou odlišné od skutečného života.⁶⁷

V průběhu studia na univerzitě postupně vzrůstal Kenův zájem o politiku. Tato skutečnost není nijak překvapivá, protože v 60. letech, tedy v době, kdy byl Ken Follett na univerzitě, probíhaly světové studentské protesty proti vietnamské válce. Sám Follett byl obklopen politickými diskuzemi a vyjadřoval nesouhlas s válkou ve Vietnamu.⁶⁸ Po úspěšném absolvování univerzity v roce 1970 získal Ken Follett místo v žurnalistickém kurzu, který poskytovaly *Thompson Regional Newspapers*. Po úspěšném absolvování kurzu se Ken vrátil do Cardiffu a začal pracovat pro *South Wales Echo*, kde byl zaškolován na místo reportéra. V průběhu jeho reportérské kariéry psal o nejrůznějších lokálních událostech a také prováděl rozhovory se známými osobnostmi či kapelami jako například Led Zeppelin a Stevie Wonder. Po třech letech se rozhodl vrátit zpět do Londýna a začal pracovat pro *Evening News*. Zprvu se mu jeho žurnalistická práce líbila, ale později začal vnímat svou práci jako nedostatečně stimulující, a dokonce částečně frustrující, a tak začal psát fikci ve svém volném čase.⁶⁹

4.2 Metodologie

Psaní fikce bylo pro Kena Folletta zpočátku pouze placeným koníčkem. I když několik jeho knih bylo vydáno, žádná z nich mu nepřinesla titul bestseller, po kterém toužil čím dál více. Zlomovým okamžikem se pro něj stala první polovina 70. let, kdy se Ken setkal s Alem Zuckermanem, který se zanedlouho stal jeho americkým agentem. Ken mu posílal své náčrty a nápady, ale Al mu většinou odpověděl, že tyto knihy by se na americkém trhu prodávaly velmi špatně. Byl to právě on, kdo zdůraznil, že Kenovým postavám chybí minulost. Postavy v jeho prvních dílech jsou vhozeny do děje a čtenáři nejsou poskytnuty dostatečné informace například o hrdinově dětství. Z tohoto důvodu bylo pro čtenáře velmi těžké pochopit činy některých postav či kontinuitu děje. Jednou z takových knih byla *The Modigliani Scandal*, ve

⁶⁷ https://ken-follett.com/biography/student_life.html

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ https://ken-follett.com/biography/first_steps.html

které by konec děje značně komplikovaný. Al Kenovi vysvětlil, že takovýto zvrat přísluší krátkým povídkám a ne románům, protože pro čtenáře to není uspokojivé, nýbrž iritující.⁷⁰

Po letech konverzací s Alem Zuckermanem napsal Ken Follett knihu *Eye of Needle* (1978), jeho jedenáctý pokus o úspěch. Tenkrát mu Al řekl, že tato kniha bude světovým bestsellerem a opravdu se tak stalo. Do této doby Ken pracoval v malém londýnském nakladatelství Everest Books, kde neměl příliš velký plat. Tento román mu nepřinesl pouze úspěch, ale také velkou finanční odměnu, a proto se Ken rozhodl odejít z práce a věnovat se psaní naplno. Avšak s jeho prvním úspěchem přišly i velké obavy, že už nebude schopný napsat něco lepšího než tento román. Ken vysvětluje, že tato situace je známa mnohým autorům, kteří napíší jedno velmi úspěšné dílo, ale po zbytek života už nejsou schopni jej překonat. Kenovo rozhodnutí stát se světovým autorem ho neustále hnalo kupředu a postupně vyvíjel strukturu pro psaní vlastních knih. Jeho díla byla rok od roku delší, detailnější a propracovanější.⁷¹

Dnes je Ken Follett opravdu jedním z nejúspěšnějších a nejprodávanějších světových autorů. V rozhovoru s Francine Lacqua vysvětluje, proč je tak úspěšným autorem. Dle jeho názoru se čtenář musí emocionálně spojit s knihou. Kniha může být dobře napsána a může obsahovat spoustu skvělých nápadů, ale právě emocionální reakce čtenáře je to, co odděluje obyčejnou knihu od bestselleru. Ken Follett označuje tuto skutečnost jako 'miracle of literature', tj. že čtenář ví, že to, co právě čte, je pouze vymyšlený příběh, a přesto se u nich projeví emocionální a fyzická reakce jako například překvapení, napětí či slzy v očích, které způsobí to, že čtenář chce otočit na další stranu a dozvědět se, co se bude dít dál a co se stane s hrdiny knihy. Hlavním záměrem je, že až čtenář knihu dočte, tak první, co chce udělat je sdělit to svému kamarádovi, že tato kniha je skvělá a takto se stává z knihy bestseller.⁷²

V současné době je jeho styl již zcela zformovaný a Ken Follett vysvětluje jeho postup při psaní. Dříve mu psaní knih zabralo jen velmi krátkou dobu, avšak dnes mu napsání jedné knihy zabere nejméně dva roky. V případě *The Pillars of the Earth* (1989) mu napsání tohoto díla zabralo tři roky. Inspirací jsou pro něj události, které ho obklopují, a které následně zdramatizuje. Ken Follett vyniká tím, že před tím, než se do psaní pustí, provede velmi rozsáhlý výzkum, který je pro něj naprosto zásadní. Například při psaní knihy *Notre-Dame* (2019) nastudoval 250 historických knih a s jeho přítelem, který je historik a bydlel v Paříži, procházel všechna místa, která se později objevila v jeho knize. Ken při svém výzkumu rád navštěvuje

⁷⁰ https://ken-follett.com/biography/first_steps.html

⁷¹ https://ken-follett.com/biography/big_time.html

⁷² Lacqua, F. [Bloomberg Television]. (2011, Květen 9). Eye to Eye: Ken Follett.

místa, o kterých píše a nachodí desítky kilometrů při zkoumání lokalit.⁷³ Ken Follett naprosto vyniká svou historickou přesností. Sám uvádí, že při psaní knihy nechce dát čtenáři pouze již zmíněný prožitek, ale také vzdělávací hodnotu. V případě knihy *Fall of Giants* (2010) zaměstnal osm historiků, kteří procházeli jeho dílo a kontrolovali, zda je pozadí příběhu autentické. V tomto ohledu je Ken Follett ohromným perfekcionista, který si potrpí na historickou přesnost.⁷⁴

Následuje proces plánování, kdy během prvního roku vznikne první náčrt. Tento náčrt pak dá přečíst určitým lidem, hlavně editorům, kritikům a členům rodiny, a pokud někdo z nich řekne, že některá z částí je velmi nudná, bere to jako vážnou kritiku a zkoumá, v čem čtenáře zklamal. Poté, následuje druhý náčrt, ve kterém opravuje nedostatky a uvádí, že ve většině případů mu dva náčrty stačí.⁷⁵

Ken Follett je také jedním z autorů, který zná své čtenáře. V již zmiňovaném rozhovoru s Francine Lacqua se Ken definuje jako 'neanglický autor', což je velmi zajímavé. Ken vysvětluje, že většina anglických autorů má tendenci psát o sociálních třídách, což už je velmi nudné a poměrně vyčerpané téma. Říká, že skutečnost, že je Velšan, mu pomohla oslovit mezinárodní publikum. Osobně se setkával s čtenáři z různých států a tuto zkušenost vnímá jako velmi obohacující. Právě znalost různých mentalit mu pomáhá při volbě jeho vlastních postav, které jsou díky tomu více autentické a mezinárodně přijatelné.⁷⁶

⁷³ Lehut, B. [RTL]. (2017, Září 14). La Méthode Ken Follett.

⁷⁴ Lacqua, F. [Bloomberg Television]. (2011, Květen 9). Eye to Eye: Ken Follett.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

5 Ian McEwan

5.1 Biografie

Ian Russell McEwan se narodil 21. června 1948 ve městě Aldershot. Jeho otec, David McEwan, byl nadpraporčíkem v Britské armádě a jeho matka, Rose Lilian Violet Moore, byla vdovou jejíž manžel, Ernest Wort, zemřel během vylodění v Normandii v roce 1944. Již za jeho života měla Rose milostný poměr s Davidem a v roce 1942 se jim narodil syn. Avšak, dítě si nemohli nechat, a tak se rozhodli podat inzerát do novin, ve kterém hledali nový domov pro svého měsíčního syna. Na tento inzerát odpověděli Rose a Percy Sharpovi, kteří si následně převzali dítě na železničním nádraží. Po smrti Ernesta Worty si Rose konečně mohla vzít Davida McEwana a o čtyři roky později se jim narodil syn, Ian McEwan, který se však se svým bratrem, Davidem Sharpem, setkal až v roce 2002.⁷⁷

Kvůli otcově práci strávil Ian většinu svého dětství na britských vojenských základnách nejdříve v Británii, a poté ve východní Asii a severní Africe. Později byl Ianův otec povýšen na důstojníka, a i když zastával vcelku vysoké postavení, patřila jeho rodina k dělnické třídě. Právě toto uvíznutí ve společenské třídě a absence pevného domova patří k velmi významným faktorům, které ovlivnily McEwanovo styl psaní.⁷⁸

V roce 1956, došlo v Libyi, kde zrovna pobývala i rodina McEwanových, k Suezské krizi, která vyvrcholila ozbrojeným konfliktem mezi Egyptem a Izraelem, ke kterému se později připojila i Velká Británie a Francie. Tento konflikt byl také jednou z klíčových událostí studené války a podle Ianových slov právě v tomto období začal vnímat sílu historie a politiky a pochopil, že je to něco skutečného, co ovlivňuje lidské životy.⁷⁹ Proti-britské cítění mezi obyvateli Libye bylo velmi silné, a proto všechny britské rodiny byly umístěny do ozbrojených kempů, kde žily ve stanech a děti byly obklopeny ozbrojenými muži. Tato událost inspirovala McEwanův román *The Ploughman's Lunch* (1983), kde autor pomocí retrospektivy zobrazuje zrod svého politického vědomí.⁸⁰

Ve svých jedenácti letech začal Ian navštěvovat veřejnou internátní školu Woolverstone Hall v Suffolku, kde zažil naprosto jiné prostředí než doposud, a která ovlivnila i jeho výběr

⁷⁷ Cowell, A. (2007). Ian McEwan's True Tale Led Him to a Long-Lost Brother. *The New York Times*.

⁷⁸ Head, D., *Contemporary British Novelists*, Manchester: Manchester University Press, 2007, str. 3.

⁷⁹ Malcolm, D., *Understanding Ian McEwan*, Columbia: University of South Carolina, 2002, str. 1-2.

⁸⁰ Head, D., *Contemporary British Novelists*, Manchester: Manchester University Press, 2007, str. 3.

dalšího vzdělání. V roce 1967 nastoupil na University of Sussex, kde se věnoval studiu anglického a francouzského jazyka. Po dokončení tohoto studia nastoupil na University of South Anglia v Norwichi, kde byl prvním studentem tvůrčího psaní. Právě zde se setkal s osobnostmi jako byl například Angus Wilson, britský romanopisec a autor krátkých povídek, nebo Malcolm Bradbury, britský romanopisec a literární kritik. Oba autoři se snažili rozvíjet talent svých studentů, mezi něž patřil i například Kazuo Ishiguro, který se v roce 2017 stal držitelem Nobelovy ceny za literaturu.⁸¹

Po dokončení univerzity se Ian začal věnovat psaní, ale zpočátku se jednalo spíše o krátké povídky, které mu umožnily zformovat svůj vlastní styl.⁸² V dnešní době patří Ian McEwan k nejvýznamnějším britským autorům a je velmi často spojován s Martinem Amisem, Kazuem Ishigurou, Grahamem Swiftem a dalšími. Je to nová generace autorů, začínajících svou kariéru v 70. letech, kteří se domnívají, že román je velmi významným prostředkem kulturního projevu. Jsou to autoři zastávající velmi významné postavení v literatuře 20. století, a svou kariéru budovali v době Thatcherismu a poválečném konsenzu. Toto období lze charakterizovat nárůstem zájmu o sebe samého, rozšířením soukromých podniků a zhroucením Welfare State. Z tohoto důvodu se tato generace autorů na počátku své kariéry zabývá problémy Británie především v 80. a 90. letech, poukazují na morální problémy a snaží se ve svých dílech šokovat, aby rozšířili povědomí o dané problematice. Tato snaha je patrná zejména v dílech Iana McEwana a Martina Amise.⁸³

Ian McEwan je velmi populární a uznávaný autor nejen mezi čtenáři, ale i kritiky, kteří ho považují za velmi seriózního myslitele. V jeho dílech se můžeme setkat s velmi rozmanitými tématy jako například politika, mužská agresivita, genderová problematika, ale také tabu témata jako například incest. Právě láska je v Ianových románech zobrazována velmi nekonvenčním způsobem.⁸⁴ V jednom ze svých rozhovorů vysvětluje, že v době amerických filmů a obrazů ideálního světa chtěl vnést doušek reality do společnosti. Právě tato témata, která jako by ve společnosti neexistovala, jsou ve skutečnosti reálnější, než si myslíme, a proto jsou tak šokující.⁸⁵

⁸¹ Ibid., str. 4.

⁸² Katz, I., [The Guardian]. (2012, Duben 4). Guardian Open Weekend – Conversation With Ian McEwan

⁸³ Head, D., *Contemporary British Novelists*, Manchester: Manchester University Press, 2007, str. 2.

⁸⁴ Ibid., str. 1-2.

⁸⁵ Katz, I., [The Guardian]. (2012, Duben 4). Guardian Open Weekend – Conversation With Ian McEwan

5.2 Metodologie

Ian McEwan je velmi známý svou disciplínou a pracovní morálkou, na které si velmi zakládá. Psát začíná v 9:30 ráno a do oběda chce vždy stihnout solidní kus práce, tj. 500 až 800 slov. Během této doby se Ian soustřeďuje pouze na práci a je pro něj důležité vypnout všechno, co by ho mohlo rozptylovat, např. média. V jednom ze svých rozhovorů vysvětluje, že k tomu, aby člověk napsal opravdu kvalitní knihu, musí být zcela ponořen do své práce a musí ji vnímat jako svou radost. Stejně jako Ken Follett byl i Ian v dětství velmi oddaným a vášnivým čtenářem, proto i on zdůrazňuje důležitost četby pro sebezvoje. Odpoledne se Ian věnuje především čtení práce, kterou udělal dopoledne a dělá si poznámky k jednotlivým pasážím. Jeho práce končí kolem 19:30, kdy se rád věnuje především rodině nebo přátelům. Avšak pokud mu jde psaní dobře, pokračuje v psaní i v nočních hodinách.⁸⁶

Ian je jedním z velmi produktivních autorů, tj. skoro každý rok vyjde nová kniha. Mnoho lidí se proto ptá, kde bere tolik inspirace. V rozhovoru se svým přítelem, Ianem Katzem, a vlastně skoro ve všech rozhovorech zmiňuje turistiku. Ian vysvětluje, že rytmus chůze odpovídá rytmu jeho myšlenek a většinou při těchto dlouhých túrách přemýšlí nad náměty svých dalších knih. Na rozdíl od Kena Folletta, který věnuje velmi mnoho času přípravě v knihovnách, Ian dává přednost své domácí studovně. Velmi si zakládá na prostředí, ve kterém píše, a to hlavně na svém pracovním stole, který musí být dost velký na veškeré jeho poznámky. Jeho unikátní přístup spočívá právě v psaní poznámek či krátkých zpráv pro sebe samého. Pokud se Ian rozhodne napsat knihu, pak začíná tzv. imaginary novel, tj. napíše první odstavec knihy, kterou kdyby se později rozhodl napsat, pak by začínala přesně tímto odstavcem, tedy napíše něco, co v danou chvíli neplánoval napsat. Pokud se mu námět líbí, začne sepisovat různé vzkazy, kusy kapitol a poznámek, které má neustále před sebou na svém stole. Například jeho velmi známé dílo *Atonement* (2001), vzniklo právě touto experimentální cestou.⁸⁷

Po dokončení knihy Ian rád cestuje, a právě jeho cesty ho nabíjejí další inspirací, takže sám nikdy neví, o čem bude další kniha. Například román *Solar* (2010) byl napsán poté, co navštívil konferenci o klimatických změnách. Ian si také vede deníkové záznamy, kdy vysvětluje, že mnoho našich životních zkušeností upadne v zapomnění, a proto rád oprašuje své staré zážitky, které později poslouží jako základ pro některé romány. Příkladem je špionážní román *Sweet Tooth* (2012), který je částečnou autobiografií autora. V díle se objevuje

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

několik detailů shodných s McEwanovým životem, např. Univerzity of Sussex, a tyto detaily jsou vrženy do fiktivního prostředí.⁸⁸ Sám autor toto dílo označuje jako 'a muted and distorted autobiography'.⁸⁹

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Cooke, R. (2012). Ian McEwan: 'I had the time on my life'. *The Guardian*.

6 Román *The Innocent* a *Code to Zero*

Na rozdíl od výše zmíněných autorů britské fikce nejsou McEwan a Follett typickými autory špionážního žánru a tematiky studené války. Ian je nejčastěji spojován se svým uměním šokovat skrze jeho gotické příběhy. Ken zase kvůli jeho thrillerům a historickým románům. Přesto však dokázali velmi přesně zachytit události spojené s obdobím studené války a použít ji jako podklad pro svá díla. Oba je však zasazují do jiné oblasti. Ken do prostředí vesmírných soutěží mezi USA a SSSR a Ian do prostředí Berlína.

6.1 Analýza románu *The Innocent*

Tento román byl publikován roku 1990, tedy přibližně v době, kdy byla stržena Berlínská zeď (1991), která byla symbolem studené války. Příběh je inspirován skutečnou misí, probíhající v období studené války, známou jako operace Gold. Na této operaci se podílela britská MI6 a americká CIA a jejich cílem bylo vykopat tunel pod sovětským sektorem v Berlíně a napíchnout sovětský komunikační systém. Děj se odehrává v Německu a poskytuje skvělý náhled na situaci v rozděleném Berlíně. To, že si McEwan vybral toto prostředí není náhoda a mohl k tomu mít hned dva důvody. Prvním je ten, že jako malý zde nějaký čas žil, tudíž mu je toto prostředí do určité míry blízké. Druhým je fakt, že Berlín byl hlavním místem v Evropě, kde byla studená válka natolik patrná. Bylo známo, že v Berlíně se nachází mnoho špionů, zejména dvojitých, operujících na nejrůznějších špionážních misích, a proto je berlínské prostředí ideální pro špionážní fikci.⁹⁰

Román je vyprávěn zejména z Leonardova úhlu pohledu. V průběhu se o něm dozvídáme poměrně mnoho informací, kdežto o Marii se dozvídáme útržkovitě. Příběh vypráví vševidoucí vypravěč a může se lehce přesouvat od Leonardova vědomí k Mariinu a naopak. Děj je chronologický, objevuje se zde přímá řeč a jakési vnitřní rozhovory postav. Hlavním literárním druhem je próza, způsob vyprávění je poměrně obyčejný a jazyk je jednodušší v porovnání s jinými McEwanovými díly. Důvodem je, že v tomto díle převažuje psychologický žánr, takže McEwan nechává čtenáři prostor zaměřit se na samotnou dějovou linii, proniknout do pocitů hlavních hrdinů a reflektovat své vlastní.

⁹⁰ Malcolm, D., *Understanding Ian McEwan*, Columbia: University of South Carolina, 2002, str. 110-112.

6.1.1 Vztah autora k dílu

V dětství pobýval Ian McEwan nejen v Asii a Africe, ale také v Německu. Právě tato zkušenost mu umožnila napsat historický, špionážní román *The Innocent* (1990), který velmi pečlivě rekonstruuje život v Berlíně v polovině 50. let.⁹¹ Stejně jako *Code to Zero*, je i *The Innocent* inspirován příběhy tajných služeb a skutečných špiónů, v tomto případě se v díle objevuje jeden z nejznámějších britských špiónů George Blake.

Přes všechny tyto přednosti nenabyl tento román takového úspěchu jako některá jeho další díla. V rozhovoru s Ianem Katzem na otázku: 'kdyby mohl přepsat některou část jakéhokoliv svého díla, která by to byla a proč' odpovídá, že touto knihou by byla právě *The Innocent*. Konkrétně zmiňuje kapitolu, kdy Leonard a Marie nechtěně zabijí Otta, jejího bývalého manžela a autor vysvětluje, že v době, kdy román psal, cítil jakousi nutnost provést čtenáře velmi detailním a rozsáhlým popisem toho, jak je Ottovo tělo rozřezáváno do dvou kufrů. Tento vyčerpávající popis Ian vnímá jako důvod, kvůli kterému se román netěší takové čtenářské oblíbenosti.⁹²

6.1.2 Obsah

V roce 1955 přijíždí do rozděleného Berlína nezkušený, pětadvacetiletý Leonard Marnham, který v Británii pracoval jako technický zaměstnanec u Královské pošty. V Berlíně se má podílet na velmi přísném projektu, organizovaným britskou SIS a americkou CIA, jehož cílem bylo vyhloubit tunel pod ruským sektorem a napíchnout jejich telekomunikační zařízení, a tím zachycovat hovory a šifrované zprávy. Tato operace je známá pod svým krycím jménem operace Gold a Leonardovým úkolem je zejména testování nahrávacího zařízení. Stěhování do Berlína je pro něj zcela novou životní zkušeností, protože nikdy předtím nebydlel sám v cizí zemi. Město, které má být nyní jeho domovem, je plné ruin, špiónů a panuje zde rozpor mezi východním a západním sektorem, který však panuje i mezi britskou a americkou stranou. Leonard se poprvé setkává s Američany a stále více se začne začleňovat do jejich kultury. Postupně se zamiluje i do Berlína a potkává zde i svou první lásku Marii. Tento vztah umožňuje Leonardovi dospět v sexuální i emocionální oblasti, avšak přináší mu i mnoho těžkých zkoušek. V noci jejich zasnub napadne pár Mariin bývalý manžel Otto. Místo toho, aby zavolali policii, rozhodne se mladý pár tělo rozřezat, nacpat do dvou kufrů a Leonard ho odklidí do

⁹¹ Ibid., str. 7.

⁹² Katz, I., [The Guardian]. (2012, Duben 4). Guardian Open Weekend – Conversation With Ian McEwan

tunelu. Ze strachu, že Američané tělo objeví, vyzradí Leonard informace o existenci operace Sovětům, kteří však o tunelu dávno ví, a to především díky Georgi Blakeovi. Po této zkušenosti nemohou být Marie a Leonard nadále spolu, a tak se rozcházejí a Leonard odjíždí zpět do Anglie. V poslední kapitole se však do Berlína vrací s dopisem od Marie a dochází k rozuzlení příběhu.

6.1.3 O románu

V jednom ze svých rozhovorů McEwan uvádí, že chtěl poukázat na absurditu Berlínské zdi, která je ztělesněním železné opony. Státy investovaly do nejrůznějších technologií, hlídacích psů a zbraní jen aby lidem zabránili přecházet z jednoho sektoru do druhého. Když se začala Zeď strhávat, odjel McEwan do Berlína, kde pochopil, jak lehce šla strhnout a nechápal, proč ta zeď tam stála tak dlouho a zmocnil se ho pocit mrhání a zbytečnosti. „*I wanted the novel to have this double-edged feeling, this bittersweet feeling.*“⁹³ Proto na konci románu dochází Leonard k uvědomění, že jeho nedůvěra k Marii byla zcela zbytečná, nicméně už je mu 67 let, má určité zdravotní potíže, a tak McEwan nechává rozhodnout čtenáře, zda se za Marií vypraví či nevypraví. V průběhu díla McEwan ve čtenáři evokuje, že Leonard si Marii nezaslouží, ale zároveň dává čtenáři stále naději, že se za Marií může vypravit, a to posiluje tím, že v dopise mu Marie píše, že její současný manžel Bob Glass zemřel. Tato závěrečná kapitola je pro Marii velmi důležitá, protože dopis, který Leonardovi poslala ji konečně dal hlas, který v průběhu díla neměla.

The Innocent nelze přiřadit k jednomu určitému žánru, a proto je označován jako žánrový mix, což je typickým znakem pozdní britské literatury. Jsou zde zahrnuty celkem tři žánry:

1. Psychologický – když Leonard odhalí sexuální potěšení, jeho vývoj z kluka v muže.
2. Historický román – McEwan pečlivě zachycuje prostředí Berlína, rozděleného na 4 sektory v době studené války a rozdílné národní mentality.
3. Špionážní román – Leonard se sám stane špiónem, objevuje se zde skutečný špión George Blake a sama operace Gold byla zejména špionážním projektem.

Detailní a dlouhý popis toho, jak Leonard a Marie rozřezávají Ottovo tělo a následně ho nacpou do dvou kufrů, přináší do románu hororový prvek. Rozčtvrcení Ottova těla je symbolem rozčtvrceného Berlína. Tuto rozpolcenost McEwan posiluje i jeho výběrem postav. Marie reprezentuje východní část Berlína, protože tam má rodiče a Leonard zastupuje západní část.

⁹³ <https://bombmagazine.org/articles/ian-mcewan/>

Objevují se zde i groteskní prvky, kdy například na konci dvacáté kapitoly pomůže dvojitý agent George Blake Leonardovi snést jeden z kufrů. Když je Leonard s kufry konečně venku a zbaví se Blakea, objeví se Glass ve svém voze.

Obsahem se toto dílo může přiřadit k realistické větvi špionážních románů, a proto je porovnáváno se sofistikovaností a komplexností děl Johna le Carrého a jeho *A Perfect Spy* (1986) a Lena Deightona a jeho *Berlin Game* (1983). Rozdíl spočívá v tom, že každý z těchto autorů využívá jiný poměr žánrů. V románu *A Perfect Spy* je základním žánrem špionáž a psychologický žánr je spíše v pozadí. Podobný vzorec využívá ve svých dílech i Len Deighton, který však využívá ještě ve větší míře špionážní element. V případě McEwanova románu je tomu přesně naopak. Na prvním místě je psychologický žánr a špionážní element slouží spíše jako pozadí, do kterého je příběh zakomponován. Pro Carrého a Deightona je cílem skrze míchání žánrů pozvednout špionážní žánr tím, že ho spojí s hierarchicky nadřazenějším žánrem, kdežto u McEwana má prolínání se žánrů spíše 'self-referential' funkci.⁹⁴

6.1.4 Britsko-americké vztahy a význam rétoriky

To, že si McEwan vybral k transportu těla zrovna kufr není z části náhoda. Byl inspirovaný rétorikou prezidenta Ronalda Reagana (1911-2014), který v roce 1987 přednesl v Berlíně svou velmi známou a silnou řeč, ve které vybízí sovětského vůdce Michaila Sergejeviče Gorbačova (1931-1991) se slovy „*Mr. Gorbachev, open this gate. Mr. Gorbachev -- Mr. Gorbachev, tear down this wall!*“⁹⁵ V tomto proslovu Reagan používá také německé fráze, jednou z nichž je „*Ich hab noch einen Koffer in Berlin.*“⁹⁶ Pokud se člověk neorientuje v idiomatickém prostředí jazyka, tak doslovným překladem vzniká poněkud groteskní situace, protože to by vypadalo, že prezident Spojených států amerických má někde v Berlíně ještě jeden kufr. V idiomatickém pojetí to však znamená, že část jeho srdce bude vždy v tomto městě. Podobně groteskní situace vznikla, když John F. Kennedy v roce 1963 vystoupil se svým známým projevem, ve kterém řekl „*Ich bin ein Berliner.*“⁹⁷⁹⁸

⁹⁴ Malcolm, D., *Understanding Ian McEwan*, Columbia: University of South Carolina, 2002, str. 117-118.

⁹⁵ <https://www.americanrhetoric.com/speeches/ronaldreaganbrandenburggate.htm>

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ <https://www.americanrhetoric.com/speeches/jfkberliner.html>

⁹⁸ Podle německé gramatiky je však tato fráze naprosto v pořádku. Podle expertů byl člen 'ein' nezbytný, protože Kennedy mluvil obrazně. Takže to, že by prezident Kennedy řekl, že je kobliha je nyní spíše jen jakousi městskou legendou než realitou.

Ve třinácté kapitole je pak použita rétorika 'my', 'vy', která však v tomto případě naznačuje britsko-americké vztahy. Glass se v této kapitole rozčiluje, že výpočty MacNameeho byly mizerné, a že půda, pod kterou jsou zesilovače, se velmi ohřívá, a to může jejich projekt prozradit. V rozčilení říká: „*I really don't understand why we let you people in on this. You're not serious the way we are.*“⁹⁹ Leonard však argumentuje, že je to naprostý nesmysl, ale Glass pokračuje a ponižuje MacNameeho, když říká

„*He should be at home with his train set. You know where he did his calculations for the heat output? On the back of an envelope. An envelope! We would have had three independent teams.*“¹⁰⁰

Leonard však opět namítá, že to přeci není pravda, a že MacNamee je vynikající odborník, který však podle Glasse dělá nepřijatelné chyby. V tomto okamžiku přichází pasáž, která nejvýrazněji demonstruje právě 'my', 'vy' rétoriku a zároveň McEwan poukazuje na tzv. special relationship mezi Amerikou a Británií. Glass v této pasáži neustále naráží na Brity jako na neschopné osobnosti a vysvětluje, že „*Collaboration leads to errors, security problems, you name it. We got our own amps. What are we doing with yours? We let you in on this for politics, for some half-assed tradeoff we'll never know anything about.*“¹⁰¹ Na tento Glassův výpad Leonard zareaguje slovy:

„*We're in on this because we have a right. No one fought Hitler for as long as we did. We saw the whole war through. We were Europe's last and best chance. We gave it everything, so we have the right to be in on everything, and that includes the security of Europe.*“¹⁰²

Pro Ameriku byla Británie významným spojencem především proto, že si její političtí vůdci mysleli, že si zvládne udržet svoje postavení impéria. V období po druhé světové můžeme však vidět, že válkou vyčerpaná Británie začíná ztrácet svůj významný imperiální vliv a roli silného světového leadera přebírají Spojené státy, jejichž ekonomika naopak během války posílila. Z tohoto důvodu začíná román rokem 1955, tedy rok před Suezskou krizí, po které Britové už nemohli přistupovat k Američanům s jakousi nadřazeností, ale bylo spíše zřejmé, že se na ní stávají závislí. Američané postupně získávali sebevědomí a začali si uvědomovat

⁹⁹ McEwan, I. *The Innocent*. New York: Anchor Books, 1990, str. 115.

¹⁰⁰ Ibid., str. 115.

¹⁰¹ Ibid., str. 115.

¹⁰² Ibid., str. 115.

svou světovou pozici. Navíc mise Gold byla financována zejména Spojenými státy a Američané tvořili valnou většinu personálu, takže účast Britů na tomto projektu je v Glassových očích zcela zbytečná, protože by to zvládli Američané udělat sami a lépe. To mimo jiné potvrzuje pasáž na konci druhé kapitoly, kdy Glass vysvětluje, že tato operace stojí americkou vládu miliony a že Britové jsou tam užiteční jen k manuální práci, a to zejména ke kopání tunelu. Ještě tedy dodává, že jediná větší užitečnost Britů plyne z dodávání žárovek do tunelu. Glass Leonardovi na konci druhé kapitoly také vysvětluje, že vztah mezi Američany a Brity je čistě politický a přímo odkazuje na 'special relationship'.

„It's all political. You think we couldn't lay those taps ourselves?...It's for politics that we're letting you in on this. We're supposed to have a special relationship with you guys, that's why.“¹⁰³

Tento vztah, avšak z britské perspektivy, je čtenáři naznačen na první stránce románu, kdy mladý Leonard sotva přijel do Berlína a jeho nadřízený Lofting mu vysvětluje zdejší poměry. Věta, ve které Lofting říká, že největší starost dělají Britům Američani, naznačuje vyhocenost situace nejen na americko-sovětské půdě, ale také na půdě britsko-americké. Vysvětluje Leonardovi, že mají mnoho společných projektů, ve kterých jde hlavně o spolupráci a sdílení informací, ale zároveň se rozčiluje, že Američané nemají o týmové práci tušení. Ztráta nadřazenosti Británie a jejího vlivu ve světě je jedním z hlavních témat tohoto díla.

Lofting říká: *„They agree on one thing, and then they go their own way. They go behind our backs, they withhold information, they talk down to us like idiots.“¹⁰⁴* Tento britsko-americký vztah je následně demonstrován na bizarní potyčce, kdy se měly uskutečnit mezisektorové závody v plavání. Nejlepší bazén byl v Loftingových očích v britském sektoru, Američané s tím souhlasili, aby se tam závod uskutečnil, avšak nakonec se závod konal v americkém sektoru. Lofting je celou situací ještě víc rozhořčen, protože Američané mu svěřili naprosto banální úkol a to sice, počkat na Leonarda, zkontrolovat ho, vysvětlit vše potřebné a předat mu kontakt na jeho nového nadřízeného Boba Glasse. Leonard, který se doposud nikdy s Američanem, nesetkal je nyní převelen pod americké velení.

¹⁰³ Ibid, str. 30.

¹⁰⁴ Ibid., str. 11.

Na konci druhé kapitoly varuje Glass Leonarda, aby si dával pozor, protože pracuje na přísně tajné misi a odkazuje na jména Burgess a Maclean¹⁰⁵. Donald Maclean a Guy Burgess byli kolegy již zmiňovaného Kima Philbyho a členy Cambridge Five. Oba byli dvojitými agenty, kteří pracovali pro Sovětský svaz. Z existence množství britských dvojitých agentů vychází v díle nedůvěra Američanů vůči Britům. Na začátku dvacáté první kapitoly to potvrzuje i MacNamee, který Leonardovi vysvětluje, že získat důvěru Američanů po případu Burgesse a Macleana bylo těžké, ale že se teď se vše obrací k lepšímu. Zajímavé je, že MacNamee považuje celou operaci za úspěšnou, i když byla odhalena, protože považuje britsko-americkou spolupráci za úspěšnou, což je se začátkem a průběhem díla velmi kontrastní.

Autor čtenáři naznačuje, že je zde možnost, že sám Leonard se stane špiónem. Na začátku je upozorněn, aby nedopadl stejně jako Maclean a Burgess, pak se dozvídá, že jeho soused je George Blake, další reálný dvojitý špión. Blake s Leonardem v průběhu díla poměrně často komunikuje a je mimo jiné pozván i na Leonardův zásnubní večírek, a když zabije Otta, pomůže mu Blake snést jeden z kufrů.

Jak bylo již zmíněno, i když se na tomto projektu podílelo pár Britů, tak americký personál hojně převažoval, a proto se Leonard setkává zejména s Američany a je touto kulturou fascinován tak, že pomalu ztrácí své kulturní hodnoty. Přemýšlí nad svým životem předtím, než se dostal do Berlína a americký způsob života, který je spojen se svobodou, upřímností a celkovému životnímu postoji, se mu zamlouvá více. Kosmopolitismus a amerikanizace jsou důležitými tématy tohoto románu. Kontrast mezi britskou rezervovaností a americkou otevřeností je dobře znatelný ve třetí kapitole. Kapitola začíná tím, že Leonard si poprvé v životě sestavuje nákupní seznam a neumí ani vařit, takže opravdu teprve v Berlíně se Leonard osamostatňuje od rodičů a vstupuje do dospělého života. Ve stánku si později kupuje Coca-Colu, která je symbolem americké pop-kultury. Poté potká dva cizince, se kterými se pustí do přátelské řeči, což je opět velmi kontrastní vzhledem k britské konzervativní povaze. Dalším symbolem amerikanizace je i americká hudba, zmíněna ve třinácté kapitole. Společně s Marií v jejím bytě ladí americké vysílání a poslouchají písně jako *Maybelline* (1955) od Chucka Berryho, *Mystery Train* (1955) od Elvise Presleyho nebo *Ain't That a Shame* (1955) od Fatse Domina. Stejně jako byl Leonard fascinován Berlínem, byla i Marie fascinována americkou

¹⁰⁵ Donald Maclean (1913-1983) a Guy Burgess (1911-1963) byli britskými diplomaty a dvojitými agenty. Maclean byl jmenován do mnohých vysokých pozic a měl přístup k velmi tajným informacím, například k plánům atomových zbraní a mimo jiné donášel informace o NATO. <https://www.britannica.com/biography/Donald-Maclean>

kulturou. Sama pracuje pro britskou armádu, učí se anglicky, a nakonec si vezme Američana Boba Glasse a žijí spolu v Americe.

V tomto románu můžeme spatřit intertextuální referenci, a to na McEwanovo vlastní literární prostředí. Pro autory románů této generace je typické, že se oddalují od typických prvků britské literatury a zaměřují se na zahraničí, což je v tomto díle velmi patrné.

Ve stejné kapitole, kde poslouchají americkou hudbu, má Leonard v ruce výtisk novin, kde je zmíněna schůzka Chruščova a Eisenhowera. McEwan zde pravděpodobně odkazuje na Ženevský summit, který se konal v roce 1955. Sešli se zde Nikita Chruščov a Dwight Eisenhower za účasti britského premiéra Anthonyho Edena a francouzského premiéra Edgara Faureho. Tato schůzka měla přispět k ukončení studené války a hlavními požadavky bylo odzbrojení, sjednocení Německa a ekonomická spolupráce, avšak k žádné společné dohodě nedošlo.¹⁰⁶

O Vánocích navštívil Leonard svou rodinu v Tottenhamu. McEwan zde odkazuje na Varšavskou smlouvu¹⁰⁷, která v Berlíně způsobila ohromné pozdvižení, ale v hospodě, kam chodil jeho otec, o ní nikdo neslyšel. Leonard byl vyzván, aby ostatním štamgastům vyprávěl o bombardování zničeném Berlíně. Když však začne vyprávět o věcech, které se tam dějí, nikdo nechce dále poslouchat a konverzace se přesune k fotbalu, a tak Leonardovi začne scházet Marie i tunel.

6.1.5 Vztahy se Sověty

Na konci třetí kapitoly Leonard potkává dva členy britské servisní služby a pustí se s nimi do řeči. V této části je naznačen vztah k Rusům, o kterých jeden ze dvojice mluví jako o hnusných zvířatech, kteří v roce 1945 přišli a znásilnili mnoho žen ze všech generací a některé dokonce ubodali. Dále jeden z mužů odkazuje na svého kamaráda, který byl roku 1953 v Berlíně a měl službu na Potsdamer Platz a Rusové začali střílet do davu, ve kterém byly ženy i děti a rozhořčeně je označuje slovem 'scum'. Odkazuje tak pravděpodobně na povstání v roce 1953 proti GDR.¹⁰⁸ Povstání zahájilo asi tři sta stavebních dělníků, ke kterým se postupně

¹⁰⁶ <https://www.britannica.com/event/Geneva-Summit-1955>

¹⁰⁷ Byla podepsána 14. května roku 1955 jako reakce na vstup Západního Německa do NATO. Hlavním aktérem byl Sovětský svaz a smlouvu podepsala Albánie, Polsko, Rumunsko, Maďarsko, Východní Německo, Československo a Bulharsko. Hlavním účelem byla kolektivní ochrana, tj. kdyby byla některá z výše uvedených zemí napadena, ostatní by jí přišli na pomoc. Jednalo se však o mocenských tah Sovětského svazu, protože podmínkou bylo, že sovětská vojska budou přítomna na území členských států. Tento pakt byl zrušen až v roce 1991 s pádem komunistického režimu. <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vsml.php>

¹⁰⁸ GDR je zkratka pro German Democratic Republic, tedy sovětský sektor.

připojilo několik stovek dalších lidí, protestujících proti režimu a životním podmínkám ve východním sektoru. Sovětská vláda povolala vlastní policii a dav byl rozeznán tanky, ze kterých bylo do davu stříleno.¹⁰⁹

Ve čtvrté kapitole vyráží Leonard s Glassem a Russellem do východního sektoru a Glass říká: „*Excuse me, Russell. Leonard, we're starting you in the East so you can enjoy the contrasts later.*“¹¹⁰ V této části Berlína se platí výhradně východoněmeckými markami, strava je bídná a lidé jsou zastrašeni. Probírají situaci ve Východním Německu, protože mnoho uprchlíků utíkalo na západ. Russell s Glassem diskutují, jak dlouho bude trvat, než se hospodářsky zhroutí kvůli nedostatku pracovních sil. Z tohoto důvodu byla později postavena Berlínská zeď.

Konverzaci pak přesouvají ke Spolkové republice, která se má brzy stát členem NATO. Glass podotýká, že pokud má existovat svobodné Německo, tak musí být silné, na což Russell reaguje, že Francouzi to budou těžce snášet. To naznačuje křehký vztah mezi Francií a Německem již od začátku první světové války.

Ze začátku si mysleli, že Rusové jsou normální a veselí chlapi. Američané je zásobovali nejrůznějším vybavením, protože byli jejich spojenci. Když jeli do Berlína, tak sto kilometrů před jejich sektorem jim zabránili ve vjezdu a nechtěli je pustit dál. Američané měli připravené šampaňské, ale setkali se s velmi chladnou odezvou a přiměli Sověty jim akorát potřást rukou. Od prvního dne považovali Sověti Američany za nepřátele. Zatímco Američané mluvili o Spojených národech a novém uspořádání světa, Sověti o tom nechtěli nic slyšet a místo toho unášeli a mlátili ty, kteří se postavili proti režimu. Glass později říká: „*I hate them...You say it's their systém you gotta hate. But there's no systém without people to run it.*“¹¹¹

Cestou do sektoru je zaujme portrét Stalina ve výloze družstevního obchodu, pod kterým byl nápis „*The unshakable friendship of the Soviet and German peoples is a guarantee of peace and freedom.*“¹¹² Což je očividnou ukázkou sovětské propagandy.

Poté, co vjeli do britského sektoru, vidí zdravotní sestru z Červeného kříže, která sbírala peníze pro *Spätheimkehrer*. Jednalo se o německé válečné zajatce, které Sověti i po deseti letech po válce drželi v zajetí, a to především v pracovních táborech. Rok 1955 je v tomto smyslu ještě významnější, protože Konrad Adenauer se vrátil z vyjednávání v Moskvě. Na

¹⁰⁹ <https://www.thelocal.de/20150617/1953-uprising-east-berlin-memorial-service>

¹¹⁰ McEwan, I. *The Innocent*. New York: Anchor Books, 1999, str. 38.

¹¹¹ Ibid., str. 41.

¹¹² Ibid., str. 42.

tomto setkání vyjednal, že do konce roku bude propuštěno několik tisíc německých válečných zajatců.¹¹³

6.1.6 Postavy

McEwan se v díle *The Innocent* hojně zabývá vývojem a pocity svých postav. Díky jeho stylu vyprávění má čtenář šanci vcítit se do hlavních hrdinů a cítit jejich strach, pocity a nálady. Je to dílo, které se zaměřuje na lidskou psychiku a evokuje ve čtenáři různé otázky. Jednou z nich může být například otázka, co Leonarda vedlo k takovému či jinému jednání. Důležitým aspektem tohoto románu je především právě dynamika postav. Nejmarkantněji se průběhu příběhu vyvíjí hlavní hrdina Leonard a pak i Marie. V poznámkách autor píše, že všechny postavy jsou smyšlené až na dvě, a to George Blakea a Williama Harveyho.

1. **Leonard Marnham** – je pětadvacetiletý mladík, který se na začátku příběhu objevuje jako čistý a nevinný mladý muž. Přijíždí z Tottenhamu, kde bydlí se svými rodiči a je představen jako britský gentleman, který je nevinný v sexuálním, sociálním i politickém směru.¹¹⁴ Je nucen odstěhovat se od rodičů a postavit se na vlastní nohy daleko od domova v cizím státě. Nehledě na to, jak se stává zkušeným při jeho pobytu v Berlíně, problémy, které zde musí řešit stále více, kazí jeho nevinnou duši.
2. **Maria Eckdorf** – je třicetiletá Němka, která je na začátku románu okouzlena Leonardovou nevinností. Pracuje jako písařka a překladatelka pro opravnu britských armádních vozidel. Její bývalý manžel Otto z ní vymáhal peníze a nechodil pro facku daleko. Oproti Leonardovi je dospělejší a zkušenější, protože ve svém životě již zakusila mnoho těžkostí a je Leonardovou průvodkyní do dospělého života. Na konci si však vezme Boba Glasse.
3. **Otto** – bývalý manžel Marie, válečný hrdina. Otto je zejména jakýmsi démonem pro Leonarda. Otto zkazil Leonardovi a Marii jejich moment štěstí, když ho po jejich zasnubním večírku nacházejí ve skříni opilého. V tento okamžik začne v Leonardovi

¹¹³ <https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-25657749.html>

¹¹⁴ To, že je Leonardovi 25 let není náhoda. Podle teorie psychosociálního vývoje Erika Eriksona spadá Leonard do období Intimity versus Osamělosti, kde nejdůležitějším aspektem je láska. V tomto období rané dospělosti má dosáhnout schopnosti spojit se s druhým člověkem v důvěrném vztahu a přijmout nejistotu a riziko lásky. Dalším stádiem je pak dospělost, která je důležitým tématem tohoto díla. <http://www.psychoweb.cz/psychologie/erikson-e-h-teorie-osmi-veku-cloveka-epigeneticka-stadia/>

probíhat jakýsi vnitřní monolog, boj s vnitřním démonem, který Leonardovi říká: „*She might say she hated him, but she had chosen him. And she had also chosen Leonard.*“¹¹⁵ V okamžik, kdy si Leonard uvědomil, že věc, která je spojuje je ta, že jsou pro Marii oba přitažliví, se velmi rozzuřil. Později, když Leonard Marii znásilnil, byl to pro Marii velmi bolestný zážitek, protože Otto po ní chtěl jen peníze, ne důvěru. Leonard však chtěl její důvěru, kterou svým činem zničil.

4. **Bob Glass** – je nadřazeným Leonarda a je jeho naprostým opakem, nazývá ho svým kamarádem v Berlíně, což potvrzuje i skutečnost, že díky němu byl Ottův případ zameten pod koberec. Policie vyšetřování zastavila a Marie to ve svém dopise vysvětluje tím, že Berlín byl okupovaný a že Němci museli dělat, co jim Američané řekli. Bob Glass je velmi významný pro Leonardův vývoj. Je velmi přátelský, upovídaný a svou práci bere velmi vážně a zároveň se vyžívá v zábavě a návštěvě baru, do které zasvěcuje i Leonarda.

5. **George Blake** – byl skutečným dvojitým agentem pracujícím pro KGB, který odhalil operaci Gold. Shodou okolností bydlí ve stejném domě jako Leonard, jen o patro níž. Přišel dokonce na zásnubní večírek Leonarda a Marie a v průběhu díla se neustále pokouší od Leonarda vyzvídat. Ve svém dopise na konci románu mu Marie vysvětluje, že to byl právě on, kdo vyzradil existenci tunelu ještě předtím, než se začalo kopat do země. Zároveň se ho na konci Marie ptá, proč byl tunel odhalen zrovna v den, kdy tam Leonard odnesl kufry. Leonard ji v duchu odpovídá, že je to proto, protože když mu Blake pomáhal snášet kufry, řekl mu, že za jeden den bude do tunelu umístěné nové dekódovací zařízení. Rusové nechávali tunel v provozu, protože chtěli chránit Blakea, jehož informace byly nesmírně cenné a také bylo výhodné nechat Američany plýtvat časem, materiálem i pracovní silou. Marie ve svém dopise také píše, že Blake byl odsouzen k vězení buď v roce 1960 nebo 1961 a z vězení uprchl.¹¹⁶ V telefonátu na konci dvacáté kapitoly říká Glass Leonardovi, že Rusové svolali tiskovou konferenci na další den a tunel chtějí ukázat novinářům a využít k propagandistickým účelům.

¹¹⁵ McEwan, I. *The Innocent*. New York: Anchor Books, 1990, str. 140.

¹¹⁶ Ve skutečnosti byl opravdu v roce 1961 odsouzen ke 42 letům ve vězení, ze kterého uprchl.
<https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/the-berlin-tunnel-exposed.html>

6. **Bill Harvey** – šéf pobočky CIA v Berlíně, který řídil operaci Gold. Opravdové jméno velitele operace Gold je William Harvey.

6.1.7 Symboly

Mezi nejvýznamnější symbol patří nevinnost, ve které McEwan vidí dvojsmyslnost, protože spousta ohavných věcí bylo spácháno v jejím jméně. Tento symbol je spojený zejména s Leonardem, který si prochází cestou od nevinného k vinnému, nejdříve ztrácí smysl vlastní kultury, pak znásilní Marii, zavraždí Otta a vyradí informace o tunelu sovětským špionům. Celou dobu se však ohání svou nevinností bez toho, aniž by detailněji prozkoumal svou vinu, a odjíždí z Berlína s pocitem, že je stále nevinný. Nehledě na jeho vlastní přesvědčení, vrací se domů jako zlomený muž. Tento symbol je inspirovaný proslavem prezidenta Cartera a jeho větou „*now America has lost its innocence*“, která byla prezidentem přednesena poté, co byla USA zapojena ve světových válkách, korejské válce, vietnamské atd. a až teď dle jeho přesvědčení ztratila nevinnost.¹¹⁷

Dalším symbolem je Ottovo tělo, které bylo rozděleno na části pilou stejně jako byl Berlín rozdělen na části. Ottovo tělo bylo umístěno do kufru, který je dalším významným symbolem. Symbolizuje břemeno, které si Leonard musí nést jak v doslovném, tak metaforickém smyslu. Okamžik, kdy jsou kufry nalezeny v tunelu, symbolizuje břemeno, které musí obyvatelé Evropy nést stejně jako Leonard. Je to zejména břemeno vzpomínek. Evropa již nebyla nyní stejná, dramaticky se proměnila stejně jako Leonard. Najít v Berlíně, ale i v Evropě, život, který se kvůli válkám dramaticky neproměnil, bylo skoro nemožné.

Na konci příběhu Berlínská zeď stále stojí a Leonard si představuje, jak budou s Marií chodit po Berlíně a prohlédnou si spolu Zeď předtím, než bude svržena. Odkaz na spojitost kufru a břemena, která musejí Berličané nést, je patrný v devatenácté kapitole, kdy vypravěč říká: „*Berlin was full of people with heavy luggage.*“¹¹⁸

Dalším symbolem v díle je Café Prag, na první pohled obyčejná kavárna ve východoněmecké sekci Berlína. Odkaz na ni můžeme najít již na konci první kapitoly při prvním setkání Leonarda a Glasse. Glass vysvětluje, že podle odhadů pracuje v Berlíně asi pět až deset tisíc aktivních špionů. Jedná se většinou o lidi, kteří nemají práci nebo jen částečný úvazek, můžou to být jak děti a mládež, tak dospělí, a za svou práci dostávají na ruku sto marek.

¹¹⁷ <https://bombmagazine.org/articles/ian-mcewan/>

¹¹⁸ McEwan, I. *The Innocent*. New York: Anchor Books, 1990, str. 171.

Sedí po hospodách a za pár piv jsou schopní prodat nějaké informace, ale také zároveň nakupují. Pak se Glass Leonarda ptá, jestli už někdy byl v Café Prag, kterou následně přirovná k chicagské burze, na kterou by se Leonard měl jednou podívat. I zde nám autor naznačuje, že se tam pravděpodobně Leonard podívá, ale až do dvacáté kapitoly může čtenář jen hádat, co bude účelem jeho návštěvy. V této kapitole se Leonard dostává do Café Prag za účelem poskytnout informace týkající se tunelu. Také se dozvídáme, že v Berlíně koluje informace, že Café Prag není pouhou kavárnou, ale burzou neoficiálních informací.

6.2 Analýza románu *Code to Zero*

Tento román byl publikován v roce 2000 a je inspirován padesátými léty, kdy probíhaly vesmírné závody mezi SSSR a Spojenými státy. Follett označuje toto dílo jako ring pro studenou válku, ve kterém se střetávají nejrůznější kontrasty jako např. láska, důvěra, podvod či zrada. Na svých webových stránkách vysvětluje, že se již dlouho zamýšlel nad napsáním románu, ve kterém by hlavním hrdinou byl mladý vědec. Dle jeho slov, vědcům není v literatuře udělena dostatečná pozornost, a proto hledal období, ve kterém byla vědecká práce naprosto zásadní. Jednoznačnou volbou bylo období, kdy se vyvíjely atomové bomby. Tuto možnost však odmítl, protože toto prostředí by čtenáře již nijak nepřekvapilo. Jako nejvhodnější shledal období vesmírných závodů mezi SSSR a Spojenými státy, kterému nebyla v literatuře doposud věnována větší pozornost, a práce vědců byla v tomto období naprosto klíčová.¹¹⁹

Při svém zkoumání, narazil Ken Follett na přísně tajný výzkumný projekt, který prováděla CIA během studené války. Účelem tohoto projektu bylo vyvinout drogu, která by způsobila ztrátu paměti.¹²⁰ V románu *Code to Zero* byla právě takováto droga vyvinuta a použita na vědci jménem Luke Lucas, který se na začátku příběhu probudí s amnézií. Tento špionážní román je skvělým příkladem, kde Ken Follett kombinuje výše zmiňovanou historickou přesnost s fikcí. Zároveň demonstruje hloubku svého výzkumu, protože v tomto díle nacházíme velkou technickou přesnost, kdy se na začátku každé kapitoly dozvídáme, z jakých částí sestává raketa a jakým způsobem funguje. Také je zde patrný jeho psychologický výzkum, kdy Luke postupně odhaluje skutečnosti svého života na základě instinktů, a také jeho historický výzkum, kdy odkazuje na historické události a skvěle je začleňuje do děje.

¹¹⁹ https://ken-follett.com/bibliography/code_to_zero/index.html

¹²⁰ Ibid.

Projekty, kterými se Follett pravděpodobně inspiroval, byly projekty BLUEBIRD, ARTICHOKE a MK-Ultra. Nejvýznamnějším z této trojice byl projekt MK-Ultra, který začal v roce 1953. K veřejnosti se informace o tomto projektu dostaly až v roce 1974 díky novináři Seymouru Hershovi, který v *New York Times* publikoval článek o ilegálních aktivitách CIA. Důvodem k založení tohoto projektu bylo, že se USA obávala, že agenti ze Sovětského svazu, Číny a Severní Koreji využívali vymývání mozku za účelem ovládnutí mysli amerických vězňů, zajatých během korejské války. Účelem projektu bylo vyvinout metody, které by umožnily kontrolovat lidské chování. Dosáhnuto toho mělo být tak, že subjektu měly být vymazány vzpomínky na to, kdo byl a následně mu měla být vštípena nová identita. Účelem nové identity bylo poslouchat a plnit rozkazy. Pokud by subjektu bylo nařízeno někoho zabít, měl to bez výčitek a otázek udělat. Subjekty výzkumu byli nejen dobrovolníci, ale také vězni nebo pacienti psychiatrických nemocnic. Jedním z dobrovolných účastníků projektu MK-Ultra byl i spisovatel Ken Kesey (1935-2001), který v roce 1962 napsal román *One Flew Over the Cuckoo's Nest*. Toto dílo je inspirováno jeho zážitky z účasti na výše zmíněném projektu.¹²¹

Hlavní látkou využívanou při experimentech bylo LSD a pokusy prováděli zejména psychiatři. Dalšími používanými metodami byly například elektrošoky, lobotomie prefrontálního kortexu¹²² nebo hypnóza. V oficiálních dokumentech lze najít i finanční rozpočet, seznam potřebného materiálu a používaných drog nebo platy pracovníků. Při procházení oficiálního dokumentu k programu ARTICHOKE mě zaujalo, že tento program čerpal z psychiatrických studií v Československu a také z výzkumu stimulantů v SSSR. Projekt však skončil tím, že subjekty měly spíše amnézii a byly pomatený, tudíž v praxi neměly žádný užitek.¹²³¹²⁴¹²⁵ V románu je přímý odkaz na projekt BLUEBIRD. Předtím než tento projekt vznikl, pracovala Billie Josephson v OSS a jejím úkolem bylo provést výzkum drog, kterými by bylo možné ovlivnit vězně u výslechu. Subjekty byly v tomto případě vojáci, kteří byli podezřelí ze sympatií ke komunismu. Billie pak publikovala rozsáhlý výzkum, který se zabýval účinky legálních drog na lidskou mysl. Později, když se šéfem CIA stal Roscoe Hillenkoetter, byla v roce 1950 spuštěna operace BLUEBIRD, která se týkala ovládnutí lidské mysli a byla financována 'černými' fondy. Billie se pravděpodobně účastnila všech výše zmíněných

¹²¹ <https://www.history.com/topics/us-government/history-of-mk-ultra>

¹²² Hlavním důvodem je že, v prefrontálním kortexu se nachází centrum sociálního chování a ovlivňuje lidskou osobnost, v jistém smyslu z nás tato část mozku dělá to, co jsme. <https://www.everesta.cz/hr-slovník/prefrontální-kortex>

¹²³ <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP83-01042R000800010003-1.pdf>

¹²⁴ <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP81-00261R000300050005-3.pdf>

¹²⁵ <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP88-01070R000301530003-5.pdf>

projektů, protože když Bern mluví s Lukem, říká, že CIA nepřestala Billiein výzkum financovat ani v roce 1953, tedy v době, kdy byl spuštěn projekt MK-Ultra. Na hlavním hrdinovi byla tato droga použita, a proto trpí autobiografickou amnézií a na začátku příběhu je velmi zmatený. Je zajímavé, že proces, jakým Luke ztratil paměť, se děje spíše v zákulisí a čtenář si může sám tento proces na základě poskytnutých indicií představit.

6.2.1 Obsah

Ve středu 29. ledna 1958 se v pět hodin ráno probouzí vědec Luke Lucas na veřejných pánských záchodcích na Union Station ve Washingtonu D. C. s pocitem jakési kocoviny a bez jakéhokoliv majetku. Nemůže si vzpomenout na to, kdo je, co se stalo a ani jak se na záchodky dostal. Na záchodech je s ním i Pete, který ho osloví jeho jménem, tudíž mu poskytne alespoň částečnou informaci o tom, jak se jmenuje. Pete se Luka snaží přesvědčit, že je opilec a nechce mu o jeho osobnosti nic říct. Lukovy instinkty jsou však silnější a tuší, že to, co mu Pete řekl, není pravda, a proto se rozhodne vydat po stopách svého života.

S Billie zjišťují, že Luke byl převezen na psychiatrickou léčebnu pod falešným jménem Joseph Bellow. Byl přijat v úterý a propuštěn ve středu ve čtyři ráno a byl ošetřen Leonardem Rossem. Anthony Leonardovi slíbil, že pokud ošetří Luka nestandardním způsobem, bude povýšen na novou pozici šéfa výzkumu, o kterou se mimo jiné ucházela i Billie. Poté, co Billie a Luke odhalí toto tajemství, začne být Billie jasné, proč komise tak urputně lpěla na tom, aby místo získal Ross. Nestandardním ošetřením bylo myšleno vymazání Lukovy paměti za pomoci drog.

Luke se znovu učí, komu může věřit a zjistí, že život, který žil ho nedělal šťastným. Luke odhalil sabotáž, plánovanou špióny KGB, a kvůli tomu mu vymazali paměť. Tito dvojí špióni získali tajný kód ke spuštění autodestrukčního systému Exploreru I. Luke postupně odhalí, že agenti KGB je jeho vlastní žena Elspeth a jeho přítel Anthony. Billie a Lukovi se nakonec podruhé podaří zastavit tuto sabotáž, avšak Anthony a Elspeth zemřou.

6.2.2 Struktura

Ken Follett je velmi zajímavým autorem. V jednom ze svých rozhovorů vysvětluje, že i když se v tomto díle nachází témata jako paměť, láska, zrada nebo důvěra, tak v centru jeho zájmu stojí čtenář, kterého chce pobavit a zaujmout. Z tohoto důvodu volí jako ústřední žánr thriller. Pro Folletta je nesmírně důležité čtenáře zaujmout natolik, aby měl zájem dozvědět se,

co se stane s hlavním hrdinou, a proto klade velký důraz na děj.¹²⁶ Stejně jako román *The Innocent*, nespadá román *Code to Zero* výhradně pod jeden literární žánr, ale je kombinací thrilleru, historického a špionážního žánru. Na rozdíl od *The Innocent* není v tomto díle špionážní žánr pouhým pozadím, ale je na něj zaměřena daleko větší pozornost.

Obsahem lze román *Code to Zero* zařadit spíše do realistické větve, ale romantické prvky špionážní literatury sem pronikají v daleko větší míře než v románu *The Innocent*. V tomto díle je patrné, že Follett se nechal inspirovat Flemingovým Jamesem Bondem. Hlavní hrdina Luke Lucas a jeho nejlepší přítel Anthony Carroll byli oba vysocí a měli atletickou postavu, nicméně jim dívky přezdívaly kráska a zvíře. V této dvojici byl Luke kráskou a Anthony zvířetem. Luke byl velmi elegantní, krásný, hezky se oblékal, zatímco Anthony měl velký nos, vystrčenou bradu a vypadal, že nosí oblek někoho jiného. Luke vystupuje v tomto příběhu jako playboy. Follett čtenáři Lukovu roli playboye později i naznačuje, když při svém pátrání Luke zjistí, že má předplatné časopisu *Playboy*. Lukův otec je milionář, ženy ho milují, protože je nebezpečný, získá dvě krásné dívky, v garáži má luxusní vůz Chrysler a miluje rychlé automobily. V díle se také objevují typické 'cool' scény. Například scéna v hotelu Carlton, kdy Billie a Luke založí požár v úklidové komoře, aby spustili alarm a tím vylákali špiony z Lukova pokoje nebo scéna, kdy Luke setrese své pronásledovatele tím, že se schová pod nákladní automobil. Mezi další typické bondovské prvky patří i honičky v autech, 'cool' zbraně a auta, hlavní hrdinové umí velmi dobře bojovat a Luke zachrání celý projekt Explorer I doslova pár sekund před jeho odstartováním.

Zajímavostí je, že i když je Ken Follett britským autorem, píše z pohledu amerického hrdiny, který je v americkém prostředí, a proto se mu musel co nejvíce přiblížit, aby bylo dílo autentické. V jednom ze svých rozhovorů uvádí, že výzkumu amerického prostředí, ve kterém se děj odehrával, věnoval velmi mnoho času, přibližně rok. To je ostatně v románu vidět, protože se zde objevují reálné názvy nádraží, ulic či hotelů. Jeho američtí editoři se museli nejvíce zaměřit na Follettovy britské obraty, kdy například britské spojení *car park* bylo přepsáno na americkou verzi *parking lot*.¹²⁷ Stejně jako v románu *The Innocent*, se nachází v tomto díle typické americké symboly jako například Coca-Cola, gramofon, americká hudba nebo cigarety Pall Mall.

¹²⁶https://www.theguardian.com/books/2000/oct/29/crimebooks?fbclid=IwAR0KcQADCBXfoBzyh89g827B4DG6jTezIU_kk-YQnK_GqjYCYDapGZiAjo0

¹²⁷https://www.theguardian.com/books/2000/oct/29/crimebooks?fbclid=IwAR0KcQADCBXfoBzyh89g827B4DG6jTezIU_kk-YQnK_GqjYCYDapGZiAjo0

Jazyk a styl vyprávění je poměrně jednoduchý, příběh je psán v próze. Příběh vypráví vypravěč, ale na rozdíl od *The Innocent* používá Follett v daleko větší míře přímou řeč mezi hlavními hrdiny. Často se v románu vyskytují sprostá slova jako *asshole*, *fuck off*, *shit* nebo *bastard*. Kniha má sedm částí, včetně závěru. Na rozdíl od většiny knih jsou kapitoly pojmenovány originálním způsobem. Každá kapitola je buď značená časem nebo rokem. Pod názvem každé kapitoly je technický popis rakety. Čtenář nabývá dojmu, že je jakýmsi detektivem, který sestavuje harmonogram událostí. Děj je chronologický, nicméně je zde výrazný retrospektivní prvek, kdy se děj vrací do doby, kdy byl Luke na univerzitě nebo odhaluje události před tím, než ztratil paměť. Zároveň však jeho úkolem je zabránit odpálení Explorera I. Navíc dochází ke střídání perspektiv jednotlivých postav, takže pro čtenáře může být obtížné zorientovat se ve sledu událostí. Na rozdíl od *The Innocent* se příběh odehrává během tří dnů. Děj začíná ve středu 29. ledna 1958 v pět hodin ráno. Dozvíme se však, že Luke ztratil paměť z pondělí na úterý, avšak tato část se děje v zákulisí. Příběh končí v pátek 31. ledna 1958, kdy odstartuje raketa. V závěru se dostáváme do roku 1969, který přináší příběhu 'happy end'. V této kapitole se dozvídáme, že Luke se stal součástí výzkumného týmu NASA, kterému se podařilo dopravit prvního člověka na Měsíc. Splní se tak Lukův sen, který jeho přátelé považovali za bláhový a při sledování, jak Neil Armstrong vystupuje na Měsíc, vytrysknou Lukovi slzy z očí. Dozvíme se také, že Luke bydlí s Billie a mají tři dcery, což je dalším 'happy endem', protože v průběhu příběhu zejména Bern říká, že neví, proč vlastně ti dva nejsou spolu. Jejich vztah byl nenaplněný, avšak teď se Lukovi splnil sen o vztahu s Billie, dětech a Měsíci. Na úplném konci, když se Lukova malá dcerka ptá, proč tatínek pláče, ukončuje Follett tento příběh až pohádkovou větou: „*It's a long story, honey*,“ *Billie said*. „*I'll tell it to you, one day*.“¹²⁸

6.2.3 Postavy

Zajímavé je, že v tomto příběhu jsou ženské postavy stejně silné jako ty mužské a hrají velmi důležitou roli. Billie by bylo možné považovat za jakéhosi Jamese Bonda v sukni. Je velmi krásná, elegantní, umí zběsile řídit, bojovat a ovládat zbraň. V jistém ohledu je Billie dokonce silnější než její přítel Anthony, který v tomto díle vystupuje jako 'drsňák'. Kontrastním je například automobil, kterým oba jezdí. Anthony jezdí Cadillakem Eldorado, který je pět let

¹²⁸ Follett, K. *Code to Zero*. New York: The Berkeley Publishing Group, 2002, str. 308.

starý, avšak kdysi si ho půjčil od své matky a už ho nikdy nevrátil, zatímco rozvedená žena, která se stará o syna a svou matku, má svůj vlastní vůz Ford Thunderbird.

Všechny hlavní postavy pracovaly za války pro OSS neboli Úřad strategických služeb. Později zjišťujeme, že Elspeth a Anthony jsou dvojitými agenty, kteří pracují pro KGB a Bern kdysi pro KGB pracoval, ale nechal toho. Podobně jako Cambridge Five byli špióni naverbováni již při svém studiu na Harvardu. V kapitole *1941* se dozvídáme, že „*Bern was a communist, like many Harvard students and professors.*“¹²⁹ Tato věta potvrzuje, že většina špiónů byla v době studené války verbována zejména na univerzitách.

1. **Claude (Luke) Lucas** – stává se cílem KGB, protože odhalil, že někdo získal kód k autodestrukčnímu systému Exploreru I. Pomocí tajné drogy je mu vymazána paměť, avšak Lukovy instinkty stále fungují. Na univerzitě zachránil Billie a Anthonyho před vyhazovem ze školy tím, že odešel do války. V den, kdy byl pozván do kanceláře k proděkanovi, napadlo Japonsko Pearl Harbor, a tak nebylo zahájeno disciplinární řízení. Na univerzitě chodí s Elspeth, ale poté, co se setká s Billie se do ní zamiluje. Jeho matka byla Francouzka, a proto se v díle objevují francouzské fráze. Sám autor francouzštinu ovládá.
2. **Billie Josephson** – pracuje jako psycholožka, jejím bývalým manželem je Bern a mají spolu sedmiletého syna Larryho. Na univerzitě mezi ní a Lukem přeskočila jiskra, ale Luke pak odjíždí do války. Později Billie otěhotní, ale když se s Lukem setká, dozví se, že šla na potrat. Tento čin vnímá jako zradu, a nakonec si vezme Elspeth. Poté co Luke utrpí amnézii, Billie postaví sebe i svou rodinu do nebezpečí, jen aby mu pomohla. Na rozdíl od Elspeth staví svou rodinu na první místo a svou práci až na místo druhé.
3. **Anthony Carroll** – dvojitý agent, který pracuje pro KGB. V CIA zastává pozici ředitele technických služeb. Bylo to však oddělení, které se zabývalo nezákonnými činnostmi jako například vloupáváním do budov, odposlechy nebo testováním drog. Přes svou pověst válečného hrdiny, zdráhá se na začátku Anthony někoho zabít. Když je Luke blíž a blíž opětovnému odhalení jeho a Elspethina plánu, neváhá svého přítele zabít a odklidit všechny, kteří mu budou stát v cestě jako například svého agenta Peta Maxella, kterého zastřelí, anebo unést svého kmotřence Larryho.

¹²⁹ Follett, K. *Code to Zero*. New York: The Berkeley Publishing Group, 2002, str. 21.

4. **Elsbeth Twomay** – dvojitá agentka, která pracuje pro KGB. V průběhu románu se o Elspeth dozvídáme velmi málo informací a neustále působí chladně a záhadně. Vypadá to, že je blízká jak Lukovi, tak Anthonymu, ale pořád nevíme, na čí straně stojí. Na konci se dozvídáme, že si vzala Luka, aby mohla provádět špionáž v kosmickém výzkumu, ale musela se sterilizovat, tj. nechat si podvázat vaječníky, aby se nemusela dělit o svou loajalitu.
5. **Bern Rothsten** – na začátku románu se dozvídáme, že Bern je komunistou a později i sovětským agentem. Když to Luke zjistil, slíbil mu Bern, že z KGB odejde, ale Luke už mu nikdy plně nevěřil. Toho Luke na konci lituje, protože i když měli s Bernem vztah dvou rivalů, tak mu zůstal věrným přítelem. Bern bojoval ve španělské občanské válce a druhé světové válce. Na Harvardu studoval francouzskou literaturu a později se stává úspěšným autorem dětských knih.
6. **George Cooperman** – Anthonyho nadřízený v CIA, kterému Anthony přinesl xeroxové kopie autodestrukčního zařízení. Když na začátku díla vchází Anthony do jeho kanceláře, čte Cooperman moskevské noviny *Pravda*. Tyto noviny vydával výbor Komunistické strany SSSR, proto čtenář získává podezření, že Anthony a Cooperman mohou být dvojitými agenty, pracujícími pro SSSR a Cooperman kryje Anthonyho aktivity.

Objevují se zde také skutečné postavy jako například ředitel FBI John Edgar Hoover, Allen Dulles, Wernher von Braun, Roscoe Hillenkoetter nebo Julius a Ethel Rosenbergovi.

6.2.4 Historický odkaz

Ve druhé části v kapitole *12 Noon* Follett píše, že vědci se o politiku příliš nezajímali, ale poté, co se Sovětům podařilo odeslat Sputnik 1 a Sputnik 2, věděli, že oči celého světa se upínají na ně. V této chvíli v boji kapitalismus versus komunismus jednoznačně vyhrával komunismus a všude po světě se ozývalo, že komunistická věda je nejlepší. Hned v první kapitole se dozvídáme o jakési ponižující katastrofě rakety Vanguard. Všude z rádia se ozývalo, že Amerika má poslední šanci vyrovnat se SSSR v závodu o ovládnutí kosmického prostoru a veškeré naděje se upínají na armádní raketu Jupiter C, která měla vynést družici Explorer I na oběžnou dráhu.

V říjnu roku 1957 se Sovětům podařilo vypustit družici Sputnik 1 na oběžnou dráhu. Téhož roku v listopadu se jim podařilo vypustit Sputnik 2, tentokrát se psem na palubě. Kabina byla uzpůsobena tak, aby Lajka přežila alespoň sedm dní. Po pěti hodinách, obletěla Lajka Zemi čtyřikrát a zemřela na stres a přehřátí. Lajka však nebyla prvním zvířetem ve vesmíru, ale prvním zvířetem na oběžné dráze. Prvními zvířaty ve vesmíru byly octomilky, které vynesla americká raketa V-2 již v roce 1947 a živé se vrátily na Zem.¹³⁰ Po úspěchu Sputniku 1 a Sputniku 2 se zraky upínaly na raketu Vanguard TV-3, která měla vynést první americkou družici na oběžnou dráhu. Tento pokus skončil velkým selháním, protože se raketa zvedla jen o několik metrů a vzápětí se zhroutila do ohně. Follett tyto okolnosti ve svém díle velmi přesně zachycuje. Kniha také obsahuje informace o tom, jak raketa funguje, jaké jsou její části a jak dlouho zůstala ve vesmíru. Úplně na konci Follett píše, že se předpokládalo, že Explorer I zůstane na oběžné dráze dva až tři roky. Zůstal tam však sedm set a na Zem se vrátil roku 1970.

Zatímco v románu *The Innocent* je operace Gold ústředním tématem, v románu *Code to Zero* je pouze zmíněna v první části v kapitole *8.30 A.M.* Tato operace je zmíněna v souvislosti s Anthonyem Carollem, který v 50. letech pracoval v Berlíně. Řídil operaci, jejímž cílem bylo prokopat se z amerického sektoru do sovětského a napíchnout telefonní linky KGB. Za provedení této akce během studené války a jeho válečné zásluhy během druhé světové války si vysloužil místo ředitele Technických Služeb. Operaci Gold mimo jiné schválil Allen Dulles, který je v tomto románu několikrát zmíněn. Anthony Carroll je však fiktivní postavou a nikdy doopravdy tuto operaci neřídil. Ředitelem této operace byl ve skutečnosti W. K. Harvey, který

¹³⁰ <https://www.space.com/20648-animals-in-space-history-infographic.html>

původně pracoval pro FBI, ale po neshodách s J. E. Hooverem odešel k CIA. Hoover je shodou okolností také zmíněn v tomto románu a Follett zachycuje vypjaté vztahy mezi CIA a FBI.

„*You're not going to believe me. It was Guatemala.*“¹³¹ V této části Elspeth vysvětluje, proč se nechala sterilizovat a vysvětluje Lukovi, že hlavním důvodem byla Guatemala. Po této události se rozhodla pracovat pro KGB. Follett píše: „*The Eisenhower White House had been amazed and delighted by how cheap and bloodless these coups were, especially by comparison with the cost of a real war such as that in Korea.*“¹³² Follett odkazuje na událost studené války nazývanou jako Guatemalský puč. V roce 1951 byl v demokratických volbách v Guatemale zvolen nový prezident Jacobo Arbenz. Stejně jako později Castro na Kubě si všiml, že nejnižší dělnická vrstva je vykořisťována velkými firmami, a proto zavedl pozemkovou reformu. Podle této reformy byla půda přidělena rolníkům bez půdy. Mimo jiné zavedl minimální mzdu a občané získali všeobecné volební právo. V této době v této oblasti měla své investice americká společnost UFC, United Fruit Company, která vyvážela tropické ovoce z Jižní Ameriky do USA a Evropy. Tato společnost utrpěla finanční ztráty, a proto lobovala, aby byla guatemalská vláda svržena. To se v roce 1954 opravdu stalo a prezidentem se stal placený vůdce povstalců Carlos Castillo Armas, který zrušil pozemkovou reformu, a tak UFC získala zpět své pozemky a okamžitě zakázala dělnické odbory na banánových plantážích. Cílem CIA bylo, aby byl Arbenz viděn jako nebezpečný komunista, který je loutkou Moskvy a proti kterému je nutné zakročit. Vláda Armase byla plná násilí a korupce. Situace se nezlepšila, ani když vládu přebral jeho nástupce Miguel Ydígoras Fuentes, který vládl pevnou rukou. Tento puč vedl k tomu, že v roce 1960 vypukla v Guatemale občanská válka. V roce 1954 se v Guatemale nacházel i Che Guevara, který se snažil organizovat ozbrojený odpor proti nastolené vládě. Velmi podobně nechal Eisenhower svrhnout řádně zvolenou vládu Muhammada Mosaddeka v roce 1953 v Íránu. Na tuto skutečnost Follett ve svém díle také odkazuje.¹³³ Je zřejmé, proč se tedy Elspeth přidala na stranu Sovětského svazu. Dalším důvodem je, že Sovětský svaz a další čtyři státy byly jedinými, které se vyjádřily proti invazi v Guatemale. USA, Velká Británie a Francie spolu spolupracovaly a byly stálými členy NATO a Rady bezpečnosti OSN. Tyto státy se v projednávání Guatemaly zdržely hlasování, a proto OSN v Guatemale nezasáhla.¹³⁴

¹³¹ Follett, K. *Code to Zero*. New York: The Berkeley Publishing Group, 2002, str. 294.

¹³² Ibid., str. 54.

¹³³ Ganser, D. *Nezákonné války: Jak země NATO sabotují OSN. Kronika od Kuby po Sýrii*. Praha: Grada, 2016, str. 58-64.

¹³⁴ Podle Úmluvy OSN nemá žádný člen OSN právo vměšovat se jakýmkoliv způsobem do jakýchkoliv záležitostí jiného státu. OSN měla tedy právo zasáhnout, nicméně k tomu nedošlo. Ibid., str. 61.

6.2.5 Faktografické chyby

První faktografickou chybu jsem objevila v druhé části, v kapitole *11 A.M.* Luke zde kradе zaparkovaný automobil Ford Fiesta. Jenže první generace Fordu Fiesta byla vyrobena až v roce 1976. Román se odehrává v roce 1958, tudíž není možné, aby Luke ukradl tento model.¹³⁵

Druhou faktografickou chybu jsem objevila v páté části, v kapitole *11 P.M.* Elspeth zde jede v bílém kabrioletu Corvette. Na konci kapitoly ji policista posvítí na přední a zadní sedačky automobilu a popřeje ji šťastnou cestu. Problém je, že Corvette se nikdy nevyráběla se zadními sedačkami.¹³⁶

¹³⁵ <https://www.haynesford.co.uk/History-Ford-Fiesta>

¹³⁶ <http://www.superchevy.com/features/1810-was-there-ever-production-corvette-built-with-backseat/>

7 Závěr

Tato bakalářská práce byla rozdělena do šesti kapitol, jejichž cílem bylo přiblížit období studené války a žánr, který se stal podkladem pro romány *Code to Zero* a *The Innocent* a následně provést interpretační analýzu těchto děl v perspektivě britského špionážního žánru v prostředí vesmírných závodů mezi USA a SSSR a špionáží v Berlíně.

I když výše zmíněná díla patří do britské fikce, vyskytují se zde skutečné postavy a zobrazují reálné historické události. V románu *The Innocent* je historický prvek daleko markantnější, jelikož politická situace v období, kdy byl vykopáván tunel, je reflektována v průběhu téměř celého díla. McEwan věrně zachycuje okolnosti vzniku tunelu mezi západním a východním sektorem a velmi přesně popisuje také prostředí Berlína. Ve svém díle přináší pohled nejen na sovětsko-americké vztahy, ale velká část díla je zaměřena i na britsko-americké vztahy.

V románu *Code to Zero* jsou historické okolnosti spíše naznačeny. Například, když v průběhu několika kapitol Follett píše, že postavy udělají to samé, co tenkrát v Guatemale. Na konci sice v jednom odstavci autor vysvětluje, k čemu se téma Guatemaly vztahuje vzhledem k prostředí románu, ale ne v dostatečné míře, aby bylo zřejmé, jakou má tato myšlenka spojitost se studenou válkou. V tomto ohledu Ian McEwan vysvětluje historický podklad svého díla daleko rozsáhleji.

Na rozdíl od Iana McEwana využívá Ken Follett více špionážní prvky, neboť všechny postavy jsou určitým způsobem spojeny se špionáží. Vsadil přitom spíše na romantické prostředí tohoto žánru. Jeho inspirace romantickým hrdinou Iana Fleminga je v tomto díle patrná. Ian McEwan se zaměřil spíše na historické okolnosti a špionážní žánr volí spíše jako pozadí pro své dílo. Z tohoto důvodu se na rozdíl od Folletta zaměřuje spíše na realistický směr špionážního žánru. Hlavní hrdina není romantickou postavou a McEwan poskytuje bravurní zobrazení reálného pohledu do psychiky svých postav. Patrný rozdíl je možné najít i v ženských hrdinkách obou románů. Zatímco v McEwanově díle se vyskytuje žena, která je křehká, ve Follettově díle se objevují velmi silné ženy, dokonce v některých ohledech silnější než mužští hrdinové tohoto románu.

Předností obou románů je, že dokáží nejen pobavit a překvapit, ale také historicky vzdělávají. Tato díla jsou ideální pro lidi, kteří netíhnou k historickým učebnicím, a přesto je alespoň trochu přitahuje prostředí studené války. Další předností těchto románů je, že se

nezaměřují pouze na americký úhel pohledu a rétoriku. Na rozdíl od mnohých historických učebnic nezobrazují USA jako dobro a SSSR jako zlo, ale vyváženě se věnují rétorice a politice obou zemí. Ken Follett velmi elegantně a nepřímě kritizuje americkou zahraniční politiku, když například naráží na to, proč se Elspeth přidala ke KGB a zmiňuje Guatemalu. I když zcela jednoznačně nenaznačuje, jaký má Guatemala vztah ke studené válce, jeho záměrem je probudit zvědavost v samotném čtenáři, aby si o této problematice zjistil více informací.

V budoucnosti by mohlo být přínosné věnovat se analýze a srovnání dalších děl těchto autorů, neboť ve své bibliografii mají další špionážní a historická díla, která jsou neméně přitažlivá.

8 Bibliografie

8.1 Primární zdroje

Fleming, I. *Casino Royale*. New York: Berkeley, 1985. ISBN 978-04-2508-162-4.

Follett, K. *Smrtící Kód*, přeložili Trávníčkovi L.&L. Praha: Knižní klub, 2017. ISBN 978-80-242-5760-0.

Follett, K. *Code to Zero*. New York: The Berkeley Publishing Group, 2002. ISBN 978-1-1012-0937-0

McEwan, I. *Nevinný*, přeložil Šenkyřík L. Praha: Odeon, 2010. ISBN 978-80-207-1330-8.

McEwan, I. *The Innocent*. New York: Anchor Books, 1999. eISBN 978-0-307-76102-6.

Orwell, G. *1984*. Mumbai: Wilco, 2018. ISBN 978-93-8686-938-8.

8.2 Sekundární zdroje

Ashton, J., Nigel. *Anglo-American Relations from World War to Cold War*. Journal of Contemporary History, vol. 39, no. 1, 2004. ISSN 0022-0094.

Ganser, D. *Nezákonné války: Jak země NATO sabotují OSN. Kronika od Kuby po Sýrii*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-271-0912-8.

Hammond, A. *British Fiction and the Cold War*. London: Palgrave Macmillan, 2013. ISBN 978-1-137-27485-4.

Head, D., *Contemporary British Novelists*, Manchester: Manchester University Press, 2007. ISBN 978-0-7190-6657-3.

Hýbnerová, S. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-540-X.

Chapman, R. *Culture Wars: An Encyclopedia of Issues, Viewpoints, and Voice*. New York: M. E. Shape, Inc., 2010. ISBN 978-0-7656-1761-3.

Красухин, Г., *Круглый год с литературой*, Moskva: Litres, 2018. ISBN 978-5-040-22907-9

Malcolm, D., *Understanding Ian McEwan*, Columbia: University of South Carolina, 2002. ISBN 1-57003-436-2.

Maus, C. D., *Unvarnishing Reality: Subversive Russian and American Cold War Satire*, Columbia: University of South Carolina, 2011. ISBN 978-1-61117-226-3.

Medhurst, J. M., *Cold War Rhetoric: Strategy, Metaphor, and Ideology*, Michigan: Michigan State University Press, 1997. ISBN 0-87013-442-6.

Simpson, P. *The Rough Guide to James Bond*. London: Haymarket Customer Publishing, 2002. ISBN 1-84353-142-9.

Woods, F. Brett. *Neutral Ground: A Political History of Espionage Fiction*. New York: Algora Publishing, 2007. ISBN 978-0-87586-535-5.

8.3 Internetové zdroje

Anthony, A. (2009, Listopad 1). *John le Carré: A Man of Great Intelligence*. The Guardian. Dostupné z <https://www.theguardian.com/theobserver/2009/nov/01/profile-john-le-carre>

American Rhetoric. (n.d.). *John F. Kennedy: Ich bin ein Berliner*. Dostupné z <https://www.americanrhetoric.com/speeches/jfkberliner.html>

American Rhetoric. (n.d.). *Ronald Reagan: Remarks at the Brandenburg Gate*. Dostupné z <https://www.americanrhetoric.com/speeches/ronaldreaganbrandenburggate.htm>

BBC UK. (n.d.). *The Cambridge Spies*. Dostupné z http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/spies_cambridge.shtml

Berry, J. (2018, Říjen 16). *Was There Ever a Production Corvette Built With a Backseat?* Dostupné z <http://www.superchevy.com/features/1810-was-there-ever-production-corvette-built-with-backseat/>

CIA. (2013, Duben 30). *A Look Back...The Berlin Tunnel: Exposed*. Dostupné z <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/the-berlin-tunnel-exposed.html>

CIA. (n.d.). *MK-Ultra*. Dostupné z <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP88-01070R000301530003-5.pdf>

CIA. (n.d.). *Project Bluebird*. Dostupné z <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP83-01042R000800010003-1.pdf>

CODENAMES. (n.d). *Operation Goldeneye*. Dostupné z <https://codenames.info/operation/goldeneye/>

Constitutionalist Society. (n.d). *Declaration of Independence*. Dostupné z http://www.theconstitutionalsociety.com/wp-content/uploads/2014/10/us_doi.pdf

Cooke, R. (2012). Ian McEwan: *'I had the time on my life'*. The Guardian. Dostupné z <https://www.theguardian.com/books/2012/aug/19/ian-mcewan-sweet-tooth-interview>

Cowell, A. (2007). *Ian McEwan's True Tale Led Him to a Long-Lost Brother*. The New York Times. Dostupné z <https://www.nytimes.com/2007/01/18/books/18mcew.html>

Der Spiegel. (1953, Říjen 7). *SPÄTHEIMKEHRER*. Dostupné z <https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-25657749.html>

Edwards, M. (2015, Červen 17). *Belin honours dead of 1953 anti-GDR uprising*. Dostupné z <https://www.thelocal.de/20150617/1953-uprising-east-berlin-memorial-service>

Encyklopedia Britannica (18.2.2020). *Axis Powers*. Dostupné z <https://www.britannica.com/topic/Axis-Powers>

Encyklopedia Britannica (n.d.). *Donald Maclean*. Dostupné z <https://www.britannica.com/biography/Donald-Maclean>

Encyklopedia Britannica (n.d.). *E. L. Doctorow*. Dostupné z <https://www.britannica.com/biography/E-L-Doctorow>

Encyklopedia Britannica (n.d.). *Fiction*. Dostupné z <https://www.britannica.com/biography/Wallace-Stegner>

Encyklopedia Britannica (n.d.). *Geneva Summit*. Dostupné z <https://www.britannica.com/event/Geneva-Summit-1955>

Glass, A. (2010, Duben 16). *Bernard Baruch coins term 'Cold War,' April 16, 1947*. Dostupné z <https://www.politico.com/story/2010/04/bernard-baruch-coins-term-cold-war-april-16-1947-035862>

HAYNES. (n.d.). *History of the Ford Fiesta from Mark 1 to Mark 8*. Dostupné z <https://www.haynesford.co.uk/History-Ford-Fiesta>

History.com Editors (2019, Listopad 9). *Berlin Wall*. Dostupné z <https://www.history.com/topics/cold-war/berlin-wall>

History.com Editors (2020, Duben 14). *Bernard Baruch coins the term “Cold War”*. Dostupné z <https://www.history.com/this-day-in-history/bernard-baruch-coins-the-term-cold-war>

History.com Editors (2019, Prosinec 4). *Cold War History*. Dostupné z <https://www.history.com/topics/cold-war/cold-war-history>

History.com Editors (2018, Srpen 21). *MK-Ultra*. Dostupné z <https://www.history.com/topics/us-government/history-of-mk-ultra>

History.com Editors (2020, Únor 21). *The Space Race*. Dostupné z <https://www.history.com/topics/cold-war/space-race>

Ian Fleming Web. (n.d.). *Ian Fleming*. Dostupné z <http://www.ianfleming.com/ian-fleming/>

Internet Archive (2013, Březen 14). *Joseph Stalin*. Dostupné z <https://web.archive.org/web/20130803144222/http://www.moreorless.au.com/killers/stalin.html>

Katz, I., [The Guardian]. (2012, Duben 3). *Guardian Open Weekend – Ian McEwan on The Innocent: 'No one ever read it'*. [Video file]. Dostupné z <https://www.theguardian.com/books/video/2012/apr/03/ian-mcewan-innocent-video>

Ken Follett Web. (n.d.). *Big Time*. Dostupné z https://ken-follett.com/biography/big_time.html

Ken Follett Web. (n.d.). *Code to Zero*. Dostupné z https://ken-follett.com/bibliography/code_to_zero/index.html

Ken Follett Web. (n.d.). *First Steps*. Dostupné z https://ken-follett.com/biography/first_steps.html

Ken Follett Web. (n.d.). *Student Life*. Dostupné z https://ken-follett.com/biography/student_life.html

Ken Follett Web. (n.d.). *The Early Years*. Dostupné z https://ken-follett.com/biography/early_years.html

Knowles, A. (2016, Květen 4). *How Black Hats and White Hats Collaborate to Be Successful*. Dostupné z <https://securityintelligence.com/how-black-hats-and-white-hats-collaborate-to-be-successful/>

Lacqua, F. [Bloomberg Television]. (2011, Květen 9). *Eye to Eye: Ken Follett*. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=SpiaHfypMxc&t=3s>

Lehut, B. [RTL]. (2017, Zář 14). *La Méthode Ken Follett*. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=fbCJbcr3TCU&t=2s>

McGrath, P. (1990, Ř 1). *Ian McEwan*. Dostupné z <https://bombmagazine.org/articles/ian-mcewan/>

NASA (2010, Březen 18). *The Apollo-Soyuz Mission*. Dostupné z https://www.nasa.gov/mission_pages/apollo-soyuz/astp_mission.html

PSYCHOWEB. (n.d.). *E. H. Erikson – Teorie „osmi věků člověka“*. Dostupné z <http://www.psychoweb.cz/psychologie/erikson-e-h-teorie-osmi-veku-cloveka-epigeneticka-stadia/>

Rimington, S. (2018, Prosinec 11). *A Brief History of Spy Fiction*. Dostupné z <https://crimereads.com/a-brief-history-of-spy-fiction/>

Salvador, R. (2019, Srpen 22). *How James Bond got his name: Ornithologist to superspy*. Dostupné z <https://blog.tepapa.govt.nz/2019/08/22/how-james-bond-got-his-name-ornithologist-to-superspy/>

Sandomir, R. (2018, Březen 1). *Charles McCarry, 88, Spy Turned Master Spy Novelist, Is Dead*. The New York Times. Dostupné z <https://www.nytimes.com/2019/03/01/obituaries/charles-mccarry-dead.html>

Somerville, J. *Language and the Cold War*. ETC: A Review of General Semantics. vol. 23, no. 4, 1966, str. 425–429. Dostupné z https://www.jstor.org/stable/42574271?read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents

SparkNotes (n.d.). *Graham Greene: The Quiet American*. Dostupné z <https://www.sparknotes.com/lit/the-quiet-american/context/>

Studená Válka Web. *Začátek a konec studené války*. Dostupné z http://studena.valka.cz/zacatek_a_konec_studene_valky.htm

Tate, K. (2013, Duben 17). *Cosmic Menagerie: A History of Animals in Space*. Dostupné z <https://www.space.com/20648-animals-in-space-history-infographic.html>

The Guardian. (2000, Říjen 29). *The Great Entertainer*. Dostupné z https://www.theguardian.com/books/2000/oct/29/crimebooks?fbclid=IwAR0KcQADCBXfoBzyh89g827B4DG6jTezIU_kk-YQnK_GqjYCyDapGZiIajo0

The Nuclear Weapon Archive. (1997, Prosinec 12). *The Soviet Nuclear Weapons Program*. Dostupné z <http://nuclearweaponarchive.org/Russia/Sovwpnprog.html>

The Vintage Library. (n.d). *What is Pulp Fiction*. Dostupné z <https://www.vintagelibrary.com/pulpfiction/introduction/What-Is-Pulp-Fiction.php>

Tom Clancy Web. (n.d.). *The Hunt for Red October*. Dostupné z <https://tomclancy.com/product/the-hunt-for-red-october>

Totalita.cz. (n.d.). *Berlínská zed'*. Dostupné z http://www.totalita.cz/vysvetlivky/berlin_zed.php

Totalita.cz. (n.d.). *Varšavská smlouva*. Dostupné z <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vsml.php>

U.S. Embassy & Consulates in the United Kingdom. (n.d.). *Special Relationship Anniversary*. Dostupné z <https://uk.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/special-relationship-anniversary-1946-2016/>

U.S. History Online Textbook. (2020, Červenec 8). *The Manhattan Project*. Dostupné z <https://www.ushistory.org/us/51f.asp>

Whysall, M., [The Guardian]. (2012, Duben 3). *Guardian Open Weekend – IanMcEwan* [Video file]. Dostupné z <https://www.theguardian.com/books/video/2012/apr/03/ian-mcewan-interview-video>

YALSA. (2014, Prosinec 18). *Genre Guide: Spy Fiction*. Dostupné z <http://www.yalsa.ala.org/thehub/2014/12/18/genre-guide-spy-fiction/>